

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árengedmény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Karai Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	--	---

Harczias hangok.

Az a békés viszony, mely az egyházpolitikai törvények megalkotása, szentesítése és életbe léptetése előtt, a magyarországi keresztyén felekezetek között fennállott, melyet csak egyszer-máskor itt-ott zavart meg a türelmetlen vakbuzgóság, ezen időpont óta napról-napra hanyatlík, romlík, mint a beteg ember egészsége s méltán aggódhatunk, hogy annak teljes elomlása avagy halála nemsokára be fog következni, nagy veszedelmére minden egyháznak és az államnak. Az ultramontanizmus, mint jól szervezett hadsereg nyomúl ellenünk az egész vonalon. A reversaliosok utján ezeket harácsol el egyházunk tagjai közül. Vaszary Kolos hercegprimás az egyházpolitikai törvények tárgyalásakor, ugyancsak nagy buzgósággal védte a szülők természeti jogát, az 1868. évi LIII. törvénycikk ellenében. De hát ha szentségtörés a szülék természeti jogába avatkozni az államhatalom részéről; miért avatkozik abba, miért nem tiszteli azt, miért igyekszik azt valódi tartalmától megfosztani a gyóntatószék, áldás-megvonás, meg mit tudom én miféle alatomos kényszerítő eszközökkel a jezsuita szellemtől inspirált fanatizmus? Vagy, a mi az államnak nem szabad, az az egyháznak szabad; a mi az államra nézve erkölcstelen, az a katolikus egyházra nézve erkölcsös? Miért nem dicsőíti most a szülék természeti jogát Vaszary Kolos, miért nem óvja a hirlapok által annyira magasztalt ékesszólásával, egyháza lekipásztoraít, a szülék természeti jogának szentségtelen megtapodásától?

Látva a nemtelen lelki kufárcodást, mely ellen bizonyosan korbácsot emelne Jézus; látva a tisztességtelen lélekhalászatot, melyre csak a megveszett erkölcs képes, méltán kérdésbe tehetjük: *mit cselekedjünk atyámfiai, férfiak?* Szálljunk harcba, mint egyházunknak egyik

általam is nagyra becsült tagja, a Sárospataki Lapok-ban nem egyszer nagy lelkesedéssel javasolta! Hát hiszen a harctól nincs miért hátrálni, mert habár az áldozatokkal és súlyos veszteségekkel jár is, a végső eredményről nem lehetünk kétségben, mert ha akkor nem sikerült a vakbuzgó ultramontanizmusnak győzelmi tort ülni egyházunk véres hullája felett, mikor a fejlődelmek, az állami hatalom és a sötétben bukdacsoló butaság is szövetségesei voltak, ma még kevésbé fog az sikerülni. Ennek daczára én a harcot a katolikus egyházzal, illetve az ultramontanizmussal a végsőkig kerülni óhajtom. A nagy Révész Imrével tartok, a ki ugyan nyakas és kemény kávinista volt, de azért irataiban nem találunk a katolikus egyház ellen kötekedő megtámadást, csufolkodást meg épen nem. Azt mondja valahol: „a ki a maga vallását igazán szereti, az lehetetlen, hogy a mások vallása iránt türelmetlen legyen, mert miképen üldözhetné és kárhoytatná másokban azt, a mit magára nézve az élet legfőbb boldogságának tart? A legdühösebb üldözök minden időben a legvallástalanabbak valának“. Azt tartom, nagyon szomorú, mikor egyik nemzet a másikat dúló harcban öldöklí, emészti; de sokkal szomorúbb, ha a különböző keresztyén felekezetek, melyek mindnyájan a krisztusi áldott szeretetet hirdetik, egymást rüt kaini gyűlölettel üldözik. Hagyjunk békét egymásnak! Égre kiált a testvér könnye és vére. És azután semmi sem kompromittálja jobban a keresztyénséget, mint az ilyen felekezeti harcok, fegyvert adunk ezek által, a vallástalanok, az Isten-tagadók kezébe, mert ezek ekkor gunyosan így kiáltanak: ez hát az áldás, a mit a keresztyénség a világra áraszt, börtön, vérpad, máglya, átok, pokoli engesztelhetetlen gyűlölet? El a keresztyénséggel, ezerszer több rosszat okozott, mint jót, a ki a keresztyénséget dicsőíti, épen olyan dolgot mivel, mint

a ki egy rablógyilkost dicsőít, mivel talán gyermekének vagy kedvesének jöltevéje volt. A felekezeti harcok gyalázatára válnak a keresztyén-ségnek, szégyenére a felvilágosodásával dicsekedő tizenkilencedik századnak. Megvallom, a keresztyén felekezetek között a legbensőbb, testvéries viszonynak vagyok barátja és fájdalom a merev elzárkózottságot és türelmetlenséget. Lám, a legkülönbözőbb államok, keresztyének és nem keresztyének, tudnak egymással bizonyos célokra egyesülni, egymással barátságosan érintkeznek, egymás uralkodóját rendjelekkel megtisztelik. — hat a keresztyén felekezetek? — Úgy gondolom, ezeknek is vannak közös érdekeik, jobb volna talán erről elmélkedni, mint arról, miként árt-hat egyik felekezet a másiknak? Dehát ez ma tudom, hogy pium desiderium, mert a katolikus egyház irányadó férfaiából hiányzik a krisztusi lélek, a szeretet, az az elfogyhatatlan szeretet, mely egyebek között, mások vallásos meggyőző-dését és jogait tiszteli és nem háborgatja.

Így tehát, ha a katolikus egyház háborgatásától, megtámadásától, a lelkiismereti szabadság magasztos elvére figyelve, a szeretet szent törvényét követve tartózkodunk is, annak kétségen kívül eljött az ideje, hogy a szükséges és kényszerű önvédelem terére lépünk.

Sokan vannak, kik e védekezést egészen belkörünek tartják. Némelyek fegyelmi szabályok

életbe léptetésével akarják az egyházunkban mindinkább terjedő közönyösséget és a reverzálisok garázdálkodását meggátolni. Nem mondom, hogy szeretet eljes jóakarattal, kellő mérséklettel és bölcsességgel alkalmazva, teljesen céltévesztett dolog az egyházi fegyelem; de kétségtelen, hogy ez magában nem elegendő, ettől a mai világban olyan fényes eredményt, mint a genfi, nem várhatunk. Mások az evangelisatiót sürgetik. Szépen mondja Szöts Farkas: „a leg-hatásosabb protestáns önvédelem, a jézusi erők átplántálása, minden egyes protestáns ember lel-kébe; mert a Jézus lelkéből lelkezett hiten, a pokol kapui sem vehetnek diadalmat“. Aláírom, igaz! Hanem hát hogy leszünk azokkal, a kikbe még a jézusi erők nincsenek átplántálva, — pedig ilyenek nagyon sokan vannak ám! — és ezek könnyen lépre mennek, hálóba kerülnek, ezeknek megtartásáról is jó lesz gondoskodni, hogy beléjük olthassuk a jézusi erényeket. Erre idő kell. Az Isten is hat nap alatt teremtette a világot. Salamon is hét év alatt építette fel a jeruzsálemi templomot. Az Izrael fiai is negyven évig bujdosnak, míg az ígért földére eljutottak. Míg mi az evangelisáláshoz készülünk, vagy evangelisálunk, az alatt épen azok, a kiknek erre szükségük lett volna, százával lesznek közönyösségből, tudatlanságból és világi érdekek-ből, már akár kilépés, akár gyermekeiknek rever-

TARCA.

Az emberről.

(Folytatás.)

Az ember őseredeti állapotának megismerhetésére nézve a teremtésekor elhangzott ígék nyujtanak felvilágosítást. Isten ugyanis az első ember teremtésekor így szólott: „Teremtsünk embert a mi képünkre és hasonlatosságunkra“ (Gen. 1, 26.). — Az ezen kijelentés jelzésére használt bezalmenú kidmutenú szavak azt jelentik, hogy Isten képe az a szellemi, lelki életelem és az Ő hasonlatossága, t. i. örök lényének vázlatos rajza az a keret, a melyben az első ember megjelent. Mert bár Isten, természeténél fogva nem oszthatja meg tökéletességeit egyetlenegy rajta kívül levő teremtett lennyel sem, mindamellott dicsőséges lényének visszfénye, mint kép és hasonlatosság ott tündökölt az első ember szellemén, hogy e kiváló kegyelmi ajándék birtokában az ember, Teremtőjét szeresse, tisztelje, vele örökkétartó boldogságban éljen, dicsérvén és magasztalván Őt.

Az Isten képe és hasonlatossága tehát jelzi azt, hogy az ember nem önönmagáért, nem saját léte céljából, hanem a vele közlött és tulajdonául kölcsönzött kép és hasonlatosság tökéletes adományozójára, Istenre való tekintetből nyerte lételetét.

E mély tartalmú bibliai igazság mivoltát noha nemleges vonásokkal szemléltetően tárja elénk az ő-

eredeti boldogság állapotából saját bűne miatt kiűzött ember nyomorúságos helyzete, a melyben már az Isten képe és hasonlatosságának merő ellentéte, azaz a testiség és a bűn az a hatalom, a mely egész énjét lekötve tartja (Gal. 5, 17.). Ebből a békéből kell megszabadulnia az embernek, hogy aztán az Isten képe szellemi légkörében mozogjon s olyan boldog lehessen, mint aminő volt Ádám az eset előtt. A megszabadulás pedig az apostol tanítása szerint az által történik, ha a bennünk lakozó Szentlélek működése következtében Krisztus tulajdonává leszünk (Róm. 8, 9.) s mint újjászületett hívők lélek szerint élünk (Gal. 5, 16. 18. 25.). Ugyanezt a gondolatot fejezi ki a Krisztus felöltözésére irányuló intelem (Róm. 13, 14), valamint a Krisztussal, mint élő szőlőtökével való benső, szerves egyesülés (Ján 15, 4.) s a kegyelem állapotában való lét (Róm. 5, 2.), a mi egyaránt azt igazolja, hogy a bűnbe esett Ádám és minden ő ivadéka elveszítette azt az őseredeti jellemvonást és boldog állapotot, a melylyel Isten az első embert felruházta; viszont rendeltetéséhez képest vissza kell jutnia az embernek abba az őseredeti helyzetbe, a melyhen még ártatlan, igaz és szent volt s csakis jót cselekedett.

Eként gondolkozunk mi a biblia nyomán az ember őseredeti állapotáról és így igazolatlanak tartjuk a róm. kath. egyház abbéli tannézetét, mely szerint az emberben az eset előtt volt valami justitia originalis, mely mint donum superadditum, azaz járulék gyanánt adományozott természetfeletti ajándék, a szentségben és halhatatlanságban határozódott s az ember termé-

salisok útján elkótyavetyélése által, egyházuk árulóí.

Épen ezt mondhatjuk iskoláinkra nézve is. Sok idő kell az iskolák mai irányzatának és szellemének átalakítására és még több idő, hogy azokból egy hitben erős, jellemben tiszta nemzedék álljon elő.

Mindezekről sokat várhatunk, de csak a jövőben. Nekünk azonban ma is élnünk kell, hogy éljünk, tennünk kell. Periculum in mora.

Mit cselekedjünk tehát atyámfiai, férfiak? Mit olyat, mely rögtön hasson, mely a felekezeti viszonyokat elmérgesedni ne engedje, mely végzetes testvéri harc nélkül jogos érdekeinket megóvjá?

Lépjünk talán az ország színe elé, indítsunk protestáns napi lapot, mint azt dr. Várady Zsigmond olyan lelkesen és figyelemreméltó megokolással ajánlja? Kétségtelen, hogy a napi sajtóban megszégyenítőleg szegényesen van képviselve a protestáns egyház, és kívánatos, hogy egyházunk és annak törekvései komolyabb figyelemmel, több méltányossággal és nagyobb alaposzággal tárgyalassanak. De hát ha olyan bölcsen fog is az a protestáns napi lap szerkesztetni, hogy a tüzet nem szítani, hanem oltani fogja; hogy nem eltávolítani, hanem közelébb fogja egymáshoz hozni a keresztyén felekezeteket, vajjon elég erős lesz e megvédeni jogos érdekeinket, és például

megakadályozni a nemtelen lélekhalászatot? Kétségtelen, bár elismerem: nagy hatalom a sajtó.

Nekünk azonban nagyobb hatalomra van szükségünk, ez a nagyobb hatalom: a magyar állam. Az állam nem engedi azt, hogy még két tekergő is becstelenítse, tépje, öklözze, gyilkolja egymást; az állam nem engedheti azt, hogy bármely folyónak egy bizonyos részében, más halásszon, mint a ki arra a jogot megszerezte; ha már az egyházi élet mezején illet elnéz, illet eltűr, ha úgy találja, hogy szabados más egyház vizében a horgászás, és nem találja elégnek az egyéni szabadságra, hogy egyik-másik halacska, a más területére át úszhat: akkor prófétái lélek nélkül is merem állítani, hogy támad olyan zivatar, háborgás, tüzvész a vallásfelekezetek között, hogy ember legyen az állam, ha ezeknek útját állja, és ha végre nagy nehezen diadalmaskodni fog is, elmondhatja az egykori török császárral: ilyen győzelmet az ellenségnek sem kíván. Ha tehát az állam nem akarja látni és észre venni a fenyegető veszélyt; ha be akarja várni, hogy a protestáns egyház az ultramontanizmus részéről reá zúduló insultálások, jogtalan megtámadások miatt, végre türelmét veszítve, az önbíráskodás útján keresse sebeinek orvoslását: akkor nekünk, mint igaz hazafiaknak, mint az állami rend és törvénytisztviselőnek szoros kötelességük az államot kérni, figyel-

szeti képességeit összhangban tartotta, úgy hogy a bűn eset következtében csakis ezt az árnyszerű múltó járulékot veszítette el az ember, a melyet azonban a keresztség révén ismét visszaszerezhet. — Ez bibliaellenes vélekedés. Mert a dolog voltaképpen úgy áll, hogy Isten az első embert a teljes igazság és szentség állapotában teremtette, a mi azt jelenti, hogy Isten képe nem valami lelki tehetség, sem nem rendkívüli természetfeletti adomány, még kevésbé az ember lényét alkotó elem, sőt inkább helyzet, állapot, a melybe Isten az embert beállította a végből, hogy léte végcélját elérje. Ez állapotában az első ember a Teremtőhöz való állhatatos hűség feltétele mellett megmaradhatott volna, viszont abból ki is eshetett, mert lényének megfelelően szabadsággal volt felruházva; csak hogy természetesen nem abszolút értelemben volt szabad, hanem relative, azaz a Teremtője iránt tartozó engedelmisség feltétele alatt.

De másfelől tökéletlen gondolkodásmód eredmények tekintjük az anthropomorphiták azon nézetét is, mintha az Isten képe csupán az ember külső kifejezésében, testalkatában, beszélőképességében s más ilyen természeti előnyökben állana, a mit már a régi görög bölcsészet is hasonlóképpen formulázott ama pythagorasi tételben, mely szerint az ember célja az Istennel való hasonlóság. Am a jelzett tulajdonságok birtokában különbözik az ember az állatoktól, csak hogy mindez távolról sem az Istennel való hasonlóság; mert Ádám e testi fölények és a lelki tehetségek teljes birtokában is elvesztette azt az igazi édeni boldogságot, t. i. az

Istennel való hasonlóságot, melynek hiányában aztán a halál és kárhozat martalékává lőn.

Istennek képét és hasonlatosságát tehát nem természeti, hanem vallás-erkölcsi, lelki szempontból kell értelmeznünk, mely esetben arra az eredményre jutunk, hogy miképpen Ádám a bűneset után a saját képére és hasonlatosságára nemzette fiait és leányait (Gen. 5, 3. 4.), akképpen Isten az első embert a maga fenséges és dicső lényének életkörébe állította, halhatatlan személyes lélekkel felruházta, lényegére nézve jónak és erkölcsi minőségére nézve szentnek és igaznak teremtette és míg egyrészt a föld felett úrrá tette, addig másrészt arra rendelte, hogy lelki erőinek, nevezetesen értelmének, kedélyének és akaratának összhangzatos és hivatásszerű kifejtése által büntetlen, ártatlan, szeplőtelen életet folytasson és Teremtőjéhez hasonló maradjon. E szerint a biblia a tökéletes Isten tökéletes remek művét, az első embert oly erkölcsi fenségben mutatja fel előttünk, mint a hogy ezt sem a bölcsészeti, sem a pogány rendszerek egyikében sem találjuk. Ehez járul még az a körülmény, hogy az így alkotott ember lakhelyéül Isten az éden kertét jelölte ki, a hol a haláltól való félelem nélkül Istennel állandó viszonyban, szentségben és igazságban élt (Gen. 2, 15—25.), a mi nem is lehetett másként; hiszen a szent, igaz és jó Isten hogyan teremthette volna az Ő képmása viselőjét bűnös lénynek? És így mennél tisztább, éltetőbb a légkör, melyben az első Ádám boldogul élt az eset előtt, annál félelmetesebb a komor éjszaka, mely a bűneset következtében egész lényére reá borult.

meztetni, hogy előzze meg a testvéri harcot, védje a békét keresőt, a civakodást kerülőt, a kötekedő és hatalmaskodó dőlyfős ellen, vagy állítsa vissza az 1868. évi LIII-ik törvényczikknek, a gyermekek vallására vonatkozó pontjait, miután különben is a szülők természeti jogát a rájuk kényszerített reversálisok teljesen illuszióriussá teszik; vag találjon a maga bölcsességével más eszközöket, melyek drága hazánknak vallásbékéjét biztosítsák.

Kisujszálláson, 1900. szeptember 28.

Gulyás Lajos,
ev. ref. lelkész.

Egyház és haza.

Ily cím alatt volt szives *G. Szabó Mihály* lelkész úr foglalkozni egyik korábbi cikkemmel. Az a dolog, hogy az én együgyű írásom érdemes volt arra, hogy azt figyelembe vévén, gondolkodtak is felette némelyek, nekem nagyon jól esett, jól esett pedig annál inkább, mert a benne foglalt eszme közérdekű voltánál fogva olyan helyzetbe jutott, hogy más világitás is bemutatta a másik oldalát; de épen mivel az a másféle világitás nem a cikkből folyó tulajdonságot mutatván föl, írsomat kissé heterogén állásba hozta, legyen szabad — a nagytiszteletű szerkesztőség szives engedelmével — azt jobban megvilágítani és tulajdonképeni állásába visszahelyezni.

Igen tisztelt cikkirő úr azt állítja, olvasván az én cikkemet, hogy én azért mondtam, indítványoztam, miszerint német vidékeken a katolikus zárdák mintájára

állítsunk fel mi is nőnevelő intézeteket, hogy leányaink — megtanuljanak németül és semmi másért. Igaz ugyan, hogy én nem tartom, nem tudom be hátrányául egy leálynak, ha németül tud, sőt a műveltség egy — nem ugyan lényeges, nem is szükségszerű — kellekének ismerem, ami ha megvan, csak érdem és ha vágyódik valaki azután hogy azt megszerezze, csak elismerést érdemel, mindamellett is én soha sem mondtam, nem is állítom, hogy német vidéken azért állítsunk ilyen leánynevelő iskolákat, mert megtanulhatnak ott leányaink németül. Nem, ennyire a németet még én nem szeretem, de azt hiszem, ha valaki fálvinista pap létére *ennyire* és így szeretné azt, nem is nyerne valami nagy elismerést. Én csak azt vettem tekintetbe, hogy a szülők első sorban és csaknem egyedüli okból azért küldik leányaikat róm. katolikus zárdába, mert ott azzal kecsgetetik, hogy leánya megtanul németül, holott pedig az egyedüli cél nem egyéb, mint hogy a növedékek lelkébe minél könnyebben belecsepegtessék azokat a veszedelmes és mérges tanokat, hogy minél bigottabbakká, más vallásuk iránt minél elfogultabbakká tegyék őket, ezen az alapon mondtam aztán én, hogy alkalmazkodjunk az embereknek ezen szokásaihoz és állítsunk ilyen német vidékeken leányiskolákat, ahol aztán szintén meglesz a csalogató kecsgetetés, hogy megtanulnak majd németül is leányaink.

Nem, igen tisztelt cikkirő úr, nem veszett még ki az én szívből se a hazaszeretet és nekem se vetheti szememre azt, hogy germanizálni akarok a magyarság, az igazi hazafiasság rovására. De ne gondolja azt sem, mintha olyan nagyon szeretném én azt a németet minden protestáns leálynak megtanítani, valamint hogy felszólítanom egyenesen a szülőket palam et publice, hogy na hát atyánfiái hozzátok ide leányaitokat ebbe az intézetbe, de hozzátok el mindnyáját,

Az Isten képére és hasonlatosságára teremtett első ember ugyanis őseredeti állapotában úr volt az egész természet felett (Gen. 1, 26.); gond és fáradalom nélkül élte napjait s Teremtőjével zavartalan boldogságban élhetett volna örökké, mert rá nézve még nem létezett a halál. Ezt a boldogságot jelképezte az édenkertben diszló életfája, a melyhez azonban Isten az első emberpár gyermekded állapotához mért amaz első parancsot csatolta, a melynek megszegése következményeül jött bé a világba a bűn és a halál.

A mily természetes volt az első ember éden-kerti boldogsága, épen olyan szükségesnek bizonyult az *első parancs*. Isten nevezetesen Ádámban nem önmagával egyenlő lényegű valóságot, hanem dicsőségét hirdető s célja elérésére szolgáló teremtményt hívott létre, miért is tőle engedelmisséget kívánt. E feltétel azonban nem önkényes jellegű, mintha t. i. Isten indokolatlanul rótt volna az emberre olyan kötelességet, a melyet ez teljesíteni képtelen; sőt ellenkezőleg egyenesen Ádám saját érdekében s összes lelki tehetségeinek érvényesítése végett jelölte ki a Teremtő azt az irányt, a melyben legremekebb alkotásának — az embernek — mozognia s célhoz érnie kell.

Az első parancs által továbbá kiválóan megkülönböztette Isten az embert a többi teremtményektől; míg ugyanis az égi testek az eléjük mért pályafutást változhatatlan rendben és megállapított módon végzik s míg az állatok ösztönszerűség alá vették, addig egyedül az ember az a teremtett lény a kinek Isten törvényt ad, a kitől a szabadság tényét várhatja, a ki-

ben az öntudatosság megnyilatkozása egyuttal bizonyágtétel arról, hogy az Isten képére és hasonlatosságára való teremtéséből folyó rendeltetését miképpen fogta fel és értette meg. Az is bölcs rendelkezésre vall, hogy Isten nem valami elvont módon nyilatkoztatta ki parancsát, hogy például Ádám kitartó hűséggel ragaszkodjék hozzá, hanem közvetlenül a környezetből, a tapasztalati lét jelenségeiből kölcsönzött egyszerű példa által kívánta szemléltetni akaratát, a mikor rámutatott a jó és gonosz tudásának fájára s meghagyta, hogy annak a gyümölcséből Ádám ne egyék. A tudás fája a próbáratevés legalkalmasabb eszköze volt annyiban is, a mennyiben Ádám a tilalomhoz mért erkölcsi tényével épen úgy megmaradhatott volna őseredeti állapotában, mint ahogy viszont a tilalom áthágása által örök kárhozatba juthatott. Meg volt minden tekintetben a legteljesebb szabadsága így az egyik, mint a másik irányban. Az első parancs célja tehát nem más, mint az, hogy Ádám az Isten által kijelölt korlátok közt mozogjon, engedelmes legyen és Istentől nyert képességei segítségével ellenálljon a gonosznak s megmaradjon abban a szent és igaz állapotban, a melyben teremtett. Hogy pedig az ember Isten akarata ellenére cselekedett s az első parancs következményeként áldás helyett átok, a boldogság állandósága helyébe bűn és halál jött bé a világba: ezért egyedül az ember felelős, a mit a romlottság állapotának okai és fejleményei igazolnak.

(Folyt köv.)

mert aki németül nem tud, az nem lehet jó református sem. Persze cikkíró úr azt mondja, hogy ne alkalmazkodjunk mi senkihez, ne járjunk mi senki után, hanem ők járjanak mi utánunk és mi vezessünk mindeneiket igaz, nagyon igaz, hogy a lelkésznek irányítójának, vezetőjének kell lennie a maga híveinek és ebből folyólag nem a lelkésznek kell alkalmazkodnia másokhoz, hanem ő hozzá kell másoknak. Ha így volna, nagyon jó volna. De hát ugyan mondja meg maga igen tisztelt cikkíró úr, ki gyakorló lelkész létére ott él a nép között, így van ez csakúgy? Hát a mai vallástalan világban, amikor a nép feljebbvalót alig-alig tiszteli és nagyon, nagyon keveset ad minden szavára, intésére, nem úgy van-e, hogy a lelkésznek magának kell utánna járni híveinek, ha valamit akar tőlök megtudni, kivételt képezvén természetesen, ha ő hozzá mennek panaszkodni? A mai túl okos világban, amikor mindenki azt hiszi, hogy ő tud legtöbbet s a mások véleményével ugyan keveset törődik, vajon hányan vannak olyanok, akik családi ügyeikre nézve tanácsot kérnek a lelkésztől és ha kértek is, ugyan hányan vannak, akik azt megtartják? Nagyon megeshetik, hogy hamarabb megtudják mások, mint a pap, ha protestáns ember katolikus zárdába viszi a maga gyermekeit. És bizony megkérdezhetjük tőle, hogy miért viszi éppen oda, a felelet az lesz reá, mert leánya ott németül is megtanulhat.

Hát így van, akarhogy is akarjuk azt állítani, hogy nem így van. Csak a mi vidékünket emlitem. Itt a gyermek, amint megkonfirmált, azonnal kiveszik az iskolából, még akkor is, ha az évből már csak egy hónap van hátra s viszik ki a mezőre pásztornak. De nemcsak a fiúgyermekek sorsa ez, hanem a leányoké is, Es csudálatos dolog, azt a leánygyermeket, amikor az úrasztalához egyszer már járult kiveszik ugyan az iskolából még az év közepén, de azért a következő esztendőben viszik német vidékre német szót tanulni. Így történik aztán meg, hogy rábeszélés folytán protestáns szüle katolikus zárdába adja leányát. Persze akár katolikus zárdába küldi leányát az anya, kétszeres a bűn, a hiba, a mulasztás, mert ha nem zárdába adják a gyermeket, akkor iskolába nem járatták, hanem csak valami magánházhhoz viszik, ahol megtanul ugyan esetleg a leány németül úgy ahogy, de köszönet nincs benne, mert egyebet nem tanul s amit tanult is odahaza, elfelejti. Lesz belőle, ha haza jött, kevélykedő páva, aki német tudományával kérkedik, de egyebekben azonban alantabb áll a tudománya, mint annak, aki németül nem tanult, de azon idő alatt ismétlő iskolába járt.

Ebből tehát nyilvánvaló, mennyire megvan a szülőknél az a hajlandóság, hogy leányaikat német vidékre szeretik küldeni, hogy azok megtanuljanak németül. És mert ez az eset is áll, amit éppen most elmondtam s ami csak az asszonyok felületes műveltségét eredményezi, ami százszorta veszedelmesebb a teljes műveletlenségénél, nem olyan visszariasztó dolog volt tehát az, amidőn azt állítottam és mondtam hogy állítsunk föl a német vidékeken ilyen iskolákat mi is, ahová a német nyelvvel mi is oda csalogathassuk a mi leányainkat. Látjuk, tudjuk, milyen népeselek azok a katolikus zárdák a német helyeken és az sem ismeretlen már, hogy mennyien keresik föl azokat a katolikus zárdákat protestáns szülők gyermekei, hogy csak éppen azt a református erdélyi papot említsem föl, aki a maga leányát katolikus zárdába vitte nevelőbe, nem

helytelen fegyver tehát a róm. katolikusok ellen így is harcolni és védekezni.

De ebben az iskolában aztán az legyen a fegyverünk, ami a római katolikusoké. Bizony nem tanulnak meg azokban a zárdákban olyan tökéletesen németül, csak szuggerálják magoknak, hogy megtanulnak. De megtanulnak egyebet. Megtanulják a katolikus vallás vakbuzgó szeretetét, vérükbe megy át a tudat, hogy csak az szent, az igaz, az az egyedül üdvözítő, ami róm. katolikus, egyéb más pedig hasztalan valóság és értéknélküli. Megtanulják vallásuk szeretete mellett gyűlöletét mindannak, ami nem olyan és nem az, amilyen és ami az övéké. A miként vérükké megy át fanatikus szeretete egyházuknak, ép oly erős tulajdonuk lesz az igyekezet minden embert megnyerni egyházuknak. Hát ez az a fegyver. Ennek a protestáns iskolának a német nyelv cégére és pia frausként kecsesgető symboluma alatt éppen az lenne a legfőbb kötelessége, hogy fölbressze a protestáns öntudatot már a fejlődő leányban s aztán fokozza, erősítse és oly nagygyá tegye egyházának, vallásának szeretetét annak szívében, hogy mikor fölnevekedvén, maga lábán kell járnia, meg tudja védelmezni egyházát az ő gyöngyejével is, ami különben sem gyöngeség hanem hatalmas fegyver azoknál, akik azokkal banni tudnak. De nemcsak erős protestáns öntudatot ébresztene, fejlesztene és növelne, hanem lenne igazán az, aminek lennie kell egy jó iskolának: a tudomány közlöje, a műveltség becsépegtetője, amikor nem maradna paragon a szív és az ész, amikor okos, nem tudóskodó, de a mindennapi élet küzdelmeire és bajaira alkalmas tudománnyal fölvegyverkező leányok kerülnének ki onnan és lennének belőlük nemcsak piperének élő, de családdal, házzal gondoló s egyházukat, vallásukat igazán szerető, művelt asszonyok. Ilyenekre van nekünk szükségünk. És ha azért alkalmas eszközt mutatunk fel, ha mindjárt oda vonjuk csalogató ételül a német nyelvet is és ha alkalmazkodunk is a követelményekhez és a — talán helytelen, de létező szokásokhoz — úgy hiszem, azért senki sem illethet bennünket szemrehányással.

És talán éppen ilyen valósúlna meg a magyar sovinizmus, ami mellett éppen cikkíró úr fogott tollat, mert ne feledjük, hogy a református vallás mindenkor a „magyar vallás“ volt és ami a magyarság érdeke, érdeke az a református vallásnak is s ami diadala, győzelme, sikere a református vallásnak, diadala, sikere, győzelme az a magyarságnak is. Egyház és haza nem ellentétes fogalmak a mi vallásunkban és egyiknek a jóléte, boldogsága nem zárja ki a másiknak a boldogságát. „A haza minden előtt,“ — nálunk egy jelentésű azzal, hogy: „az egyház minden előtt,“ mert ha a református egyház bukik, bukik a magyar haza is, a klérikalís katholicizmus örökre megszüntetné a magyarságot; de egy jelentésű vallásunkban azzal is, hogy „az Isten minden előtt,“ mert ha Isten nincs, nincs vallás, ha református vallásunk nincs, nincs magyar hazánk.

Azért örködjünk hát minden erőnkkel, hogy az a református közszellem ki ne vesszen soha a mi sziveinkből és ha gyöngülni kezd, minden eszközt ragadjunk meg annak megerősítésére. Isten bizonytal nem hagy el bennünket és sújtoló kezét se bocsájtja majd reánk, de vélünk lézen örökké!

Immánuel!

H.-Szoboszló, 1900. szeptember hó.

Juhász Sándor, vallástanár.

TANÜGY.

Egy kis hangulat és az iskolák államosítása.

Nehéz viszonyok próbálják meg a valódi embert. Erős, élet-halál-küzdelmek mérik meg a férfias erő nemes nagyságát!

Hol a pulyaság csak jajveszékkel, sopánkodik: ott a talpig ember bátran megáll s neki gyürkőzve kiveszi részét akár a hareből, akár a munkából.

Mert vannak helyzetek, melyekben alkudni, a mikor engedni nem, csak küzdeni tenni, munkálkodni lehet.

S épen ilyen helyzetbe jutott ma a prot. egyház. Előbb megpuhítva, majd rendszeresen gyanúsítva, végre szép szín alatt kijátszva elérte azt, hogy most közpredának tekintik és duhaj martalócok vad újjongással kongatják felette a vészharangot.

Édes, szent egyházam! Van-e benned elég férfias erő? Nem szunnyadt-e még el teljesen az ősi láng egykoron izmos tagjaidban? . . .

Tépelődés, jajveszékeles rajtad nem segít. Ez a pulyaság jellege s csak gunymosolyra készíti ellenid ajkait!

Régi,ős erényedből, az úgynevezett nemes „nyakasságból“ keresd elő a nehéz időkre eltett maradékot és aztán cselekjél!

Ne légy tovább hipnotizált médium, hanem ébredj fel és láss saját ép szemeiddel! . . .

Több, mint három évtizednek mulasztásait kell helyre hoznod, s ez időnek közönyösség-szülte felületességeért bűnhődnöd! . . .

Bűnhődésed legyen a rendszeres és kitartó munka, a körültekintő óvatosság és a körülted olalkodó árusok, alkuszoknak elűzése, kikorbácsolása!

Ez mind kitelik tőled és ebben vagon az új élet!

De hát a megújodásnak első feltétele, hogy *bizunk önmagunkban, becsüljük meg s értékesítsük a kínálkozó erőket és használjuk bölcsen a rendelkezésünkre álló eszközöket.*

Fájdalom, ezt eddig nem tettük, még most sem tesszük, csak tépelődünk, kapkodunk és magunkon kívül, másokban keressük a szabadulást.

Pedig erős a parancs; „Ne légyenek néked idegen isteneid!“ Azok meg nem mentenek, erőhöz, életfeltételhez nem juttatnak, csak biztatnak káprázatos ígéretekkel, áltatnak, hogy az idők hatalma, mint tengerár, fejünk felé emelkedjek.

Nem azt akarom itt mondani, hogy szegénységünk enyhítésére külső, péld. állami segítséget igénybe ne vegyünk, hiszen senki sem kívánhatja azt nagyobb joggal, mint mi és senkinek sem tartozik azzal az állam igazában, mint nekünk. Én csak azt hirdetem, hogy ne várjuk onnan teljes megépítésünket s különösen a segélymorzsalékokkal ne hagyjuk elterelni figyelmünket a nagyobb és jogos örökségtől, t. i. az 1848. XX. t. c. ide vonatkozó részének végrehajtásától.

És még van egy fontos, de szomorú jelenség, mi ezekkel a morzsalékszerű államsegélyekkel karöltve jár, t. i. a csere, a kisajátítás, midőn az állam jogokat, intézményeket sajátít ki tőlünk a nyújtott dotációkért s mi ezeket természetesnek, *kényszerű szükségnek* valljuk és hirdetjük.

Az államsegély első megjelenésével így kezdtük, (hiba volt) s így folytatjuk tovább.

Ennek a lemondáshoz szoktatott gondolkodásmódnak egyik sajnálni való megnyilatkozása aztán az,

hogy népiskoláinkról is könnyen lemondunk, átadjuk az államnak, csakhogy anyagi hasznot lássunk annak fejében.

Hogyne mondanánk, hiszen ez által enyhül szegénységünk s anyagilag megépíthetjük sok helyen egyházainkat.

Igy állítják, így vitatják ezt teljes meggyőződéssel papok, kik jóhiszeműleg és a jövő szép reménységétől buzdítva *ittthon, házunkban* csinálnak a régen hangzó elvnek propagandát.

Ilyen érzelmű cikk jelent meg legközelebb e becses lap 39. számának „Tanügy“ rovatában Sütő Áron lelkész úr tollából, melynek egész tenorja oda konkludál, hogy az iskoláinkhoz való szigorú ragaszkodás nagy veszedelemmel fenyeget bennünket.

Hát hiszen én tisztelem mindenkinek elvi meggyőződését, az ellenvélemény súlyát szeretem teljes igazsággal megmérni s esetleg az előtt meg is hajolni; de megvallom, mindannyiszor szomorúság tölti el lelkemet, valahányszor reform. lelkész hangoztatja azt, hogy iskoláinkat (s épen népiskolákat) minden tekintet és felelem nélkül adjuk át az államnak, mert így, mert úgy, ezek az iskolák már úgy sem használnak nekünk semmit.

Elgondolom ilyenkor: mit beszélek én, szegény tanító és miért helyezkedem folytonosan a történeti szent igazság álláspontjára, ha azok, kik nállam sokkal nagyobbak, kiknek már állásuknál fogva is szent kötelességük védelmezni az ősök tiszta örökségét, — ha mondom — ~~azok~~ is meggyőződéssel hirdetik: ime, elavultak a régi jogok, teherré váltak az ősi intézmények, adjunk túl ezeken? . . .

De hát ha elgondolom is ezeket, ha ilyenkor nagy búsulása vagon is az én szívemnek: még sem adhatok nekik igazat, nem hajolhatok meg érveik előtt.

Nem hajolhatok meg közelebb Sütő Áron lelkész úr érvei előtt sem.

Bármilyen gördülékeny nyelvezettel, s bármilyen tetszős koncepcióval szerkesztette meg cikkét; egyet feledett: alaptételeit nem jól választotta meg.

Nehézményezi a főt. egyh. ker. közgyűlésnek 54. sz. a. hozott határozatát, melyben utasításul adja az egyházaknak, hogy esetleges államosítás alkalmával az *iskola-jog* ne adassék át örök időkre, hanem annak visszaszállása — kedvezőbb időkre — biztosít tassék.

Megvallom, különös helyzetben vagyok, mert én sem tartom helyesnek, illetve inkább szükségesnek ezt a határozatot s akkor is csudálkoztam, hogy annyi okos embernek figyelme átsiklott egy olyan történeti s törvényben gyökerező jog stabilitása felett, melyre ez a határozat vonatkozik és a melynek ez, nem erősítésére, hanem inkább gyengítésére szolgálhat.

Ezt a jogot (iskola jog) semmiféle egyház, egyházmegye, vagy akár egyes egyházkerület örök időkre *senkinek, semmiféle hatalomnak* át nem adhatja. Az 1790/1. XXVI. t. c. a magyarországi protestánsok egyetemének biztosítja e jogot, nyíltan kimondván a törvény első pontjában, hogy *„az evangélikusok számára a szabad vallásgyakorlat iskolák szabad használatával biztosítottatik s ebben őket sem a Felső, sem más, semmi szín alatt ne háborgassa.“*

Persze az újabb időkben messze lecsúsztunk már az „iskolák szabad használatának“ jogi alapjáról, de azért maga a jog épségben fennáll, folytonos s a felett egyes kis — vagy nagy egyházak tetszésük szerint nem rendelkezhetnek.

Igy hát Sütő lelkész úr aggodalma felesleges, mert — a kényszerítő szükségszülte — államosításnak ez útját nem állja; vásárra ez úgy sem vihető, *adók* és *vevők* minden egyébről tárgyalhatnak, csak épen erről nem.

Felteszi Sütő lelkész úr alább a kérdést: Talán az időh változtak . . . s fenyegetve van felekezeti érdekünk? . . . - és felel rá egyszerűen, hogy az idők nem változtak. „Boldog ember a boldogság szigetén! Ő nem lát semmit! . . . Nem hallja az örüllők vészkiáltását! . . . Nem veszi észre a legnagyobb és leg-higgadtabb gondolkozású reform. magyarnak, Tisza Kálmánnak figyelmeztető intését, a ki maga rámutat a *reakcionarius*, a *sötét áramlatokra*, az *ultramontán törekvésekre!*”

Azt is mondja ez a nagy: „A legnagyobb veszedelem, . . . hogy hittársainkat elcsábítani igyekeznek. Ez ellen már csak magunk védelmezhetjük magunkat. Ne vitatkozzunk . . . a belmissió felett, . . . hanem tegyünk meg mindent, a mit tehetünk ezen fogalom alatt.”

És én azt hiszem, hogy ebben a belmissiói tévelyességben annak a konfessionális hitelvek szerint nevelő intézetnek a ref. iskolának mégis csak szerepe van.

S épen azért, mert az idők ily módon megváltoztak, szükséges ma nagyobb erővel ragaszkodni iskoláinkhoz, mint ez előtt akár csak tíz évvel is.

Az meg aztán nem „nevetség”. hanem épen szomorú dolog, a mi a cikkben később következik, hogy t. i. „tudvalevőleg úgy az állami, mint a *felekezeti* iskolákban nem *vallásosságot*, hanem „csak” *vallástant* tanítanak. Hát hiszen vallásosságot nem tanítunk, hanem a vallástanítás révén és ennek alkalmával *vallásos nevelésben* részesítjük tanítványainkat. És a hol ez nem így van, annak oka a felületes vagy közönyös tanító, de sokszorosan oka az a lelkész, ki ezt tudja, elnézi, megtűri és napirendre tér felette.

Az állami iskolákban — elhiszem — hogy *csak vallástant* tanítanak, mert itt mások a viszonyok, hiszen a vallástanító nem rendelkezik elég idővel s a mi fő. nem előadója a többi tárgyaknak; de a reform. iskolákban egészen másként áll a dolog. Itt nemcsak a vallástani anyag, de minden tárgy a vezető tanító rendelkezése alatt állván, egy közös nagy szellem jótékony és egyöntetű hatása alá kerülnek mindenek, a mi nem más, mint az igaz vallásosság megnyilatkozása. a reform. közérzés lassú, de biztos ápolása, fejlesztése.

Nem én mondom, de nagyon okos emberek, valódi tekintélyek mondták és hirdetik s magunk is meghajlunk ez igazság előtt: „A kinek kezében van az iskola, az ura a jövőnek s a mód, miszerint az ifjúság neveltetik, feltételezi a jövő nemzedék állását.”

És ismét: „Mint hogy a keresztyén vallás csak a konfeszziókban áll fenn s azokon kívül épen nem létezik: innen minden neveléstan felekezeti színezetű.”

Nos, hát lemondhatunk-e könnyű vérről iskoláinkról? Lemondhatunk-e ma, midőn — eltöröltetvén a garanciális törvények — minden számbavehető erőre szükségünk van, hogy megvívassuk a harcot, mely élet-halál jellegével dúl s fenyegeti egész jövőnket?

A reform. egyház nem irtózik az államosítástól, kész átadni iskoláit az állam kezébe, ha kimondatik: *nincs többé felekezeti iskola*; de addig, míg más, hatalmas felekezetek kezükben és vezetésük alatt tartják az embernevelésnek ezen óriás horderejű intéz-

ményeit: kénytelen ő is a versenyt fentartani, mert nyomorult és nevetséges öngyilkosságot követne el, ha másként cselekednék. Van még egy más megoldás is. Az 1848. évi XX. t. c. szerint az egyenlőség és viszonyosság minden tekintetben léptetessék — gyakorlatilag — életbe s úgy egyházi, mint iskolai szükségleteink államilag fedeztessenek, akkor — másokra való tekintet nélkül is — átadjuk iskoláinkat.

^ddig szenvedünk, küzdünk; de megmaradunk a régi jogok és intézmények mellett.

Sinka Lajos.

Iskoláink államosításának kérdéséhez.

A „Debr. Prot. Lap” 39. számában „Felekezeti és állami iskola” cím alatt egy cikk jelent meg, mely igen sötét színben tünteti fel felekezeti iskolánk helyzetét egyházmegyénkben, azt „nyomorúsággal küzdő”-nek állítván. Polemiába egyáltalában nem akarok menni afelett, hogy ez a nyomorúságos állapot mennyiben áll fent, mert ez a nyomorúság igen is tág fogalom előtem. Egyik iskolánkban, mert az öt földrész térképe hiányzott, az állami iskoláért esengő és az állami bőség-szarutól minden jót reménylő tanító úr már „nyomorúságos”-nak jelezte is olájának felszerelését, pedig ez még szerintem nem nyomorúságos állapot. Nyomorúságos állapotnak nem nézem a tanító urak évi fizetését sem, ha azt kellő alapra állítjuk és összehasonlítást teszünk az állami iskolák tanítóinak évi fizetésével. Meltóztassék igen tisztelt cikkíró úr bármely egyháznak is díjlevelét megnézni s látni fogja, hogy legtöbb helyen egyházmegyénkben a tanító évi fizetése a 400 frtot lakáson és kerten kívül értékelve meghaladja, sőt ma már igen sok helyen az évi fizetés 500 frton is felül van, ahol pedig nincs 400 frt, ott az úgy sem magasra értékelt tanítói fizetést az állam kegyesen kiegészítette. Ha most az állami tanítók fizetését nézzük s összehasonlítást teszünk a felek. tanítók fizetésével, a mérleg kedvezőleg a mi tanítóink részére fog mutatni.

A mi az egyházkerület által hozott határozatot illeti, abban teljes mértékben megnyugodhatunk úgy az első, mint a II-ik pontra nézve; megnyugodhatunk annyival inkább pedig, mert ha az szigoruan betartatik, akkor azt a megbotránkoztató s egyházmegyénket szégyenbe ejtő állapotot nem kell látunk, a mit most látunk és tapasztaltunk, hogy egyházmegyei gyűlésünkre egyházmegyénk legnépesebb s legvagyonosabb egyházai fordultak kérvényeikkel felek. iskolájuknak állami iskolává átengedése miatt. Nem akarok reá mutatni amaz egyházakra, de valósággal ingerültségbe ejti az embert az a tarthatatlan állapot, hogy minden egyházmegyei, egyházkerületi jegyzőkönyv telve az iskola államosításáért esedező nagy egyházak kérvényeivel. Szegény Luther, Melancton, Kálvin vagy magyarhoni reformátoraink, kik jó részben magatok állítottatok fel az iskolákat s magatok tanítottatok, hogy egyházaitoknak buzgó vezetőket, vallásos egyháztagekat neveljete, rossz volt a ti eszmétek, hiszen a vallásosságot nem az iskolában tanulják az emberek, hanem az életben az ekeszarva, a pöröly, kaptafa és Isten tudja miné.nü megélhetési szerszám mellett. Igen! nyugodjatok békében hosszas fáradalmaik után, immáron a ti utódaitok a „jobban értesített” közgyűléshez folyamodnak, hogy a szigorú végzésen tágitson s adja át akár kell, akár nem kell az államnak az iskolát, mert ez lessz egyedül az az Eldorádó, a hol a „felekezeti érdeknek” haszna leend. Te szegénységgel küzdő kálvinista egyház, ugyis átélted már a nehéz idöket isko-

laiddal együtt (?) a katholicismus erőszakosdása, a József császár reformjai, a Bach kormány törekvései nem bírtak veled, küzdöttél a fentmaradás jogaiért, ime: nincs baj, a sötét felhők nem tornyosodnak többé, miért hát neked iskola, az egyház veteményes kertje?

Pedig nem úgy van ez, az a tiszántúli egyházkerület igen helyesen cselekszik, ha féltékenyen őrzi, mint hű anya az ő gyermekeit — iskoláit; nagyon helyesen cselekszik, ha gátokat vét az államosítás elébe legalább ott, ahol képes az egyház iskoláját fentartani, mert legyen bár az oktatás az állam feladata, de a vallásosság terjesztése az egyház kötelessége s nehygyje azt igen tisztelt kollegám, hogy vallásosságot heti 2 órán a gyermekek szívébe lehet önteni, még csak a lassú csepegtetés is bajos ott. Az állami tanító — tisztelet a kivételeknek — a tantervet keresztül hajtja, kiszabott kötelességének felel meg, de miért foglalkozzon vallásos eszmékkel, ott a vallástanító, ez az ő ügyköre, — foglalkozzék vele. — Heti 2 órán meg lehet tanítani a tanítványokkal a bibliai történetektől kezdve egész az egyház szervezetéig, bemagoltathatja, de meg nem taníthatja; a mi vallásunknak alapigazságai vérré nem válnak a tanítványban; vérré, mely táplál, mely él. — Adhat az ilyen iskola jó embert, buzgó állampolgárt, de nem ad odaadó, egyházáért lelkesedni tudó vallásos érzelmekkel teljes keblű egyháztagot.

Ezt mondom és ezt állítom. Ama „tisztelettel“ való megjegyzést pedig, hogy „első sorban az illető lelkész ennek az oka“, nem oszthatom. Nem szólok egy kisded egyházközségről, hol a tankötelesek száma annyira kevés, hogy a lelkész, mint vallás-tanító bőven foglalkozhatik növendékeivel a vallás órákon, vagy azonkívül, — az ifjaknak életét később is figyelemmel kísérheti, híveinek kevés száma folytán a kurapasztorialist teljes egészében keresztül viheti, mert itt cikkíró kollegámmal teljesen egyetértek, de ne feledkezzünk meg ám arról sem, hogy vannak nekünk olyan népes egyházaink is, hol a tankötelesek száma 400–500-ra is megy, vajjon ott is a lelkész oka, ha a gyermekek vallástalanok? Hiszen, ha heti 2 órán foglalkozik a lelkész vagy vallás-tanító eg-egy osztályában 50–60 gyermek között, már akkor is annyira el van foglalva a magyarázattal, kikérdezéssel, hogy bővebb megismerése a tanítványok vallásos vagy vallástalan érzelmeinek szinte lehetetlen. S legyen meggyőződve kedves kollegám, hogy a baptismus, nazarenismus épen ott terjed legjobban, hol a hívők nagy számához képest egy vagy két lelkész munkálkodása kevés, hol a növendékek nagy számuk miatt ev. reform. hitelveinkben kellő képzettséget nem nyerhettek. A lélek a vallásért eped, a helyes irányba nem vezetett, vagy pedig sehogy sem vezetett hívő lelkének vallásos vágyait kielégítendő túlságba csap át, — az ilyen vallásos lélek jó talaj a tévtanok terjesztőinek, jó talaj a baptismus és nazarenismus apostolainak. A nazarenismus, baptismus nem a vallás talanság eredménye, a mi pedig a felekezetenélküliséget illeti, bizony mondom, azoknak számát legnagyobb részben nem a felekezeti iskolák növendékei szolgáltatják. A mi iskoláinkban nem heti 2 órán tanítják a vallást a mi hűséges, vallásukhoz ragaszkodó felekezeti tanítóink, hanem óráról-órára, napról-napra, hétről-hétre minden tantárgynál, minden alkalommal, vallásos eszméket elegyítve a magyarázathoz, vezetve a kicsinyeket ahoz a minden jök adójához, ki minden mindenkben, — tanítva nem a vallástant, de fejlesztve a vallásosságot.

Bizony nem ok nélkül hozta meg a tiszántúli ev. reform. főtiszt. s mélt. egyházkerületi közgyűlés a maga határozatát s nem ok nélkül harcoltak, a mi legközelebb tartott egyházmegyei közgyűlésünkön is a mi vallásos lelkű s felekezetünk érdekeit szem előtt tartó világi papjaink, egyházmegyei gondnokunk és a világi tanácsbírák, nemkülönben a mi körültekintő nagy tudományu Esperesünk és egyházi tanács bíráink

Nem ok nélkül, mert az iskola az egyház veteményes kertje s ha kicsinyeink megtartjuk, ha lelköket megőrizzük, csak akkor mondhatjuk el: „ime Uram, a kiket reám bízta, azok közül nem vészett el csak egy is.“

„Pedig vesznek el — mert rengeteg a teher“. Teljesen igaz s én is azt tartom. De hogy ne veszzenek el, könnyíteni kell a terhen. Könnyíteni, de nem az iskoláink feladásával. Keresni kell máshol a könnyítést. Keresni kell, sőt keresni sem kell, csak életet kell adni a Szatmáron tartott egyházkerületi értekezleten az egyházi adózásról tartott nagyfontosságú értekezésnek és én hiszem, hogy nem fog elveszni, mert a legszegényebb hívünk is teljesíti egyháza iránti köteleességét, csak az a *kiszabott kötelesség* legyen igazságos. Helyes alapon nyugodjék a teher.

Végre, hogy iskoláinkba nagy részben tanítót már kapni sem lehet, a tanító két úrnak nem szolgálhat, szántás, vetés, aratás, próveut szedés, stb. ezekre vonatkozólag én már a Debr. Prot. Lapba legközelebb közölt cikkemben elmondtam a magam nézeteit, feleslegesnek tartom az ismétlésbe való bocsátkozást, megjegyezni kívánom azonban azt, hogy a műveltség elterjesztésében egyházunk az államnak sohasem gördített akadályt, sőt inkább épen a mi egyházunk volt mindég az, a mely a műveltség és felvilágosodottság zászlóját lobogtatta, egyházunk volt az, a mely mindenkor megtartotta, nem mint példabeszédet hanem mint profeciát ama szavakat: „Elvész az én népem, mivelhogy tudomány nélkül való, stb.“ (Hozseás IV. rész, 6. vers.) — Ezen célból tette azt, hogy az iskolákra a legrégebb idő óta szorgos felügyeletet gyakorol, vannak rendszeres iskolaszékei, megvizsgálják az iskolákat a felügyelő iskola körlátogatók, ott van a kanonika vizitáció, mint mindannyi ellenőrök, hogy mennyiben felelnek meg a tanítók kötelezettségöknek. — Ne féljünk azért, hogy a mi felekezeti iskoláink nem felelnek meg a kívánalmaknak, ne féljünk, hogy a műveltséget ne terjesztenék a mi egyházaink hű tanítói, hanem azon igyekezzünk, hogy magunknak megtartva mindenkor iskoláink, ott az igaz vallásosság terjesztessék, az egyháznak hű fiaikat neveljünk, mert így nem a baptismus, nazarenismus, felekezetienség, hanem a pokol kapui sem vehetnek diadalmat. „Erős várunk nekünk az Isten“.

Csaroda, 1900. október 3.

Ifj. Lánffy József,
ref. lelkész.

KÖZÉLETÜNK.

Az egyházi takarékmagtárakról.

A létért való küzdelem, úgy egyeseknél, mint társadalomnál, minden időben, különbözőféle utakat és módokat igyekezett törni és kijelölni magának. Így ref. egyházaink vezető egyéniségei, már az abszolút korszakban, midőn az állami terheknek egy neme meglehetősen sújtotta az egyházak anyagi existenciáját, komolyan

gondolkoztak a felett, hogy az újabb terheket, minő alaphoz vagy jövedelmi forrásból lesznek képesek fedezni, mert 1848. előtt az egyház azon földbirtokért, mi vagy saját, vagy belhivatalnokai használatában volt, állami adót nem fizetett, egyenlőnek tekintett ez a nemesi birtokkal, az egyházaknak az 1600. és 1700-as évek errogatioja és perceptioja közt, ily tételek sehol elő nem fordulnak, a kiadásnál az építkezésen és uralmi megkivántató bor szükségleten kívül, még ott van az agentialis kiadás, de mi volt az? Az 1760-as évektől sok helyen így van bejegyezve: „A tiszteletes Notárus uram itt létekor agentiaira adtunk 1 forintot“ (népesebb egyházban többet), de az az egy forint ma legkevesebb 25-szörösre emelkedett; az is igaz, hogy a pénz az időben kevés volt, mert ily feljegyzésekre is találunk ez időben: „A tiszteletes Notárus uram itt létekor az ellátására vettünk 3 tyukot és egy sodart 25 krért.“ A kereszteleési stóla 8 poltúra, vagy e helyett egy tyúk és lyukas kalács.

Az egyházaknak jövedelem forrásait képezték még sok helyeken a persely pénzek és kegyadományokon kívül, mik az időben bővebben csurogtak, a földes úr által, ha ugyan hitünk sorsosa volt — adományozott, vagy tőle engedélyezett száraz malmok, és a hol a földes úr adta a templom és a parochia fundust, az utánna járó regále és kántor korcsma jövedelme; mert azt tudjuk, hogy 1848. előtt malmot, korcsmát, hidat csak a földes úr tarthatott, a hol pedig nemes községben folyó víz levén, a földes urak építették az u. n. székes malmokat a minek az időben nagyon szép jövedelme volt, ott a szombati vámot rendszeren a lelkésznek (predicátor) adták, ez volt az u. n. Szombatáré, s ahol a földes urak a vizen hidat építettek, annak szomlati jövedelmét szintén a lelkésznek adták, később ez egy részvény cím alatt szerepelt (példá rá Vásáros-Namény) és az ily egyházak lelkészi jövedelme sokkal magasabb volt, mint a hol hivatástól, eltanulva az ottani házi ipart, kereket, szuszékot, hordót kellett gyártania. Az egyházaknak földbirtoka s így gazdálkodása alig volt, legtöbb helyen az ötvenes években kezdeményezett tagosításokkal és határrendezésekkel részesítették úgy az egyház, mint belhivatalnokok földbirtokkal. A hova tovább növekedő állami és culturális terhek tehát oda utalták az egyházakat, hogy biztosabb és tisztább jövedelmi forrást igyekezzenek kiaknázni, és a népet is a lelketlen uzsorások polyp karjai között ezáltal megmenteni. Ez eszme behatása alatt jöttek létre a takarékmagtárak. A hatvanas évek elején már vele a beregi egyház egyében találkozunk és úgy az egyházra, mint egyesekre, nagyon üdvös és jótékony intézmény a szélrózsa irányában csakhamar elterjedt. némely helyeken ez a belhivatalnokok fizetési alaptökéjének volt szánva, de ez a legtöbb helyen csak fixa idea maradt; némely helyeken egyházfentartási alapnak nyilvánítva; ha tekintjük az akkori viszonyokat, a mikor a törvényes kamat még megállapítva nem volt, uzsorások száz percentre is dolgoztak, szipolyozták a népet; ha tekintjük azt hogy a termény kereskedelem, a kifejlett malom ipar, a börze még akkor nem dominálta a világot, az egyháznak 25%-el dolgozó magtári speculatioja, még nagyon humánus intézményül tűnhetett fel, igaz, hogy arra soha sem nézett az egyház, hogy a rá szorult, anyagilag nyomott viszonyok közt levő, vagy eladósdott nép veritékkel szerzett keresményéből vagy kéréjéből gyűjti össze magtári alapját, felelte Mózesnek ezen szavait: „ha pénzt adsz kölesön a szegénynek, ki te veled vagy, ne kívánj tőle uzsorát, mint az

uzsorás szokott cselekedni“ (II. Móz. XXII. 25.). Mindazáltal ott, a hol rendes magtári épületek állítottak, és a kezelés, vagy a takarékpénztárak mintájára, a kötvénynek a presbytérium által való meg vagy nem szavazása által eszközöltetik, vagy a hol teljhatalmú magtáros fizetés mellett választott, a ki függetlenül, saját tetszése szerint adja ki a kölesönt, a mit aztán vissza is fizet, mert az egyháznak ez ügyben, se Péterrel, se Pállal összeköttetése és dolga nincsen, ott ezek a kellő mederben folynak; de a hol a magtári alap csak névleges, évenként papirosról papirosra íratott, vagy a netalán kevés készlet, vagy egyik vagy másik egyháztag és magtárkezelő padlására vagy hombárjába helyeztetett el, ott a magtári kalamitás, bábeli zürzavar, a szegény nép panasza, sőt sokszor egyháza elleni keserű kitérései is mindinkább elharapódzottak. Az egyházmegegyék a hetvenes és nyolcvanas években már a vagyonszámban a Canonica visitatio alkalmával igyekeztek az alapot kitüntetni és mindenhol szigorú ellenőrzés mellett számba venni, de a hol a magtári alap, csak a papiroson szerepelt, ott bizonyára kevés kivétellel egyenlő volt az a semmivel. A nyolcvanas években már e takarékmagtári bajok erősen jelentkeztek, a szabad uzsora eltöröltetvén, a bíróság per esetén 8% et ítelt meg az egyháznak, de még sok helyt ez is jobb lett volna, mint a kamat által hógörgeteg utját megjárt tőke, mi vagy oda veszett, vagy az egyházaknak s egyházmegegyéknek óriási kellemetlenségeket okozott mert a sok, magtári ügyben kiküldött deputatiók, helyszini leírások teljes eredményt létre hozni, a bajt gyökeresen orvosolni nem voltak képesek. Változván a nép felszaporodott terhével, mondhatjuk talán anyagi hanyatlásával a viszonyok, változván illetve törvényes kamatláb állítatván fel, az egyházi takarékmagtárak kezelésénél is korszerű változtatást kell behoznunk, több egyházmegegyék azért ma úgy gondolkoznak, hogy a magtári alap, a miben sok az értéktelen névleges tőke, változtassék pénzre, és az 8% kamattal külön kezeltessek, nagyon helyes intézkedés, többet ér a silány kezelésnél.

Tagadhatlan, hogy ez a magtári alap sok kis egyházat nehéz viszonyaiból, anyagi bajaiból kiségitett, bárha inkább a szegények filléreiből került is össze, mint a gazdagok koronáiból, mert a módosabb egyháztag a magtárnak felé se néz, rá se szorúl, de tagadhatlan az is, hogy az a magtári tőke 20 vagy 25%-jével a mai takarékpénztári váltó gazdálkodás mellett, sok egyháztagnak romlását, egy kis hanyagság mellett vagyonszűkülését is előidézte; tagadhatlan dolog, hogy ezzel úgy az egyházaknak, mint egyházmegegyéknek sok kellemetlenségei és bajai vannak, és hogy sok helyt a takarékmagtárhoz fűzött vérmes remények vagy füstbe mentek, vagy csak pium desiderium-ok maradtak; mindazáltal az eszmét ma sem szabad feladnunk, mert gazdasági kalamitás ma is jöhet közbe, mint Izrael népénél, a hol ez eszme legelőbb meg fogant, bár ha takarékpénztárak jobb és balkezünk felől sűrűn állanak, de azért az egyház takarékmagtárát, értvén alatta rendszeres magtári épületben elhelyezett kalászos terményt, fel ne adjuk és valamint a takarékpénztáraknál kezeléssel 12%-re dolgoznak, úgy az egyházi takarékmagtár is, magva a mi apad is, féreg által is pusztítatik, 12%-re dolgozhatik, ez üdvös intézményt így nem lehet uzsorán k nevezni s a szegény nép megnyomortása eszközének tartani; a sok panasz, keserűség, deputatio megszűnik, belőle az egyháznak egy kevés, de tisztességes jövedelme mégis származik. A hol

pedig magtári épület ninesen, ott az egész intézmény eltörleendő s az esetleges befolyandó összegből földbirtok vásárlása eszközözendő, tőkét forgatni meg egyháznak, a sok üzleti, takaréki intézmény mellett bajos, az pénzintézetnek való.

Darcsi Bertalan,

nevetlenfalusi ref. lelkész.

A tiszántúli ev. ref. egyházkerületi egyház: értekezlet közgyűléséről.

Egyházi értekezletünk lelkészi és hitbuzgó világi köreiből igen sokan nagy várákózással és indokolt érdeklődéssel várták az e hó 9-ik napjára Hódmezővásárhely városába egybehívott egyházi értekezlet lefolyását és eredményét. Különösebb jelentőséget azért is tulajdonítottunk ez értekezleti tanácskozásoknak, mert most jött szóba az *alapszabály* módosítása s ennek következményéül az *új szervezet* megállapítása, továbbá az egyházi *fegyelem* kérdése, a protestáns politikai *napilap* ügye és a *tisztújítás*. Mindez tekintélyes számu hallgatóságot és közönséget vonzott Hódmezővásárhely falai közzé, a hol az egyházkerület vezérő férfiai ily nagy számban még sohasem sereglettek össze. Megható látványt is nyújtottak a jelenlevők, kik közül a távoli Máramaros és Bereg bércei lakosai épen olyan testvéri fogadtatásra találtak, mint az aranykalászkodók dús rónaság közelebbi tájairól egybegyülekezett atyafiak.

Noha különböző irányból különböző időben érkeztek a vonatok, egy a más után, mégis a vendégek zöme e hó 8. napján a délutáni négy óras vonattal jutott el Hódmezővásárhelyre. Ott a vasúti indóháznál az egyháztanács és a város képviselője élén Szabó János esperes, az öröm és lelkesedés emelkedett hangján szólott a várva várt hitsorsosokhoz, mindnyájukat egyetemlegesen, közelebről pedig ősz püspökünket és tetterős főgondnokunkat, szíve-lelke mélyéből fakadó, tiszteletteljes szeretettel üdvözölve s fogadva. A felhangzott harsány éljenek után, feszült figyelem mellett, mint egykoron Áron főpap a néphez beszélt a mi püspökünk, köszönve a testvéri hitrokoni szeretet nemes megnyilatkozását s áldást esdve a város közönségére és az egyház híveire.

Hétfőn délután öt órakor, tehát úgy szólván nyomban a megérkezés után, előértekezlet volt az egyház tanácstermében. A tisztikaron kívül aránylag kevesen gyűltek össze; lehettek mintegy hetvenen. Annál gyorsabban ment tehát a másnapi közgyűlés előkészítése, a mi eredményesen meg is történt nyolc órára. Program szerint ekkor az elmaradhatatlan ismerkedési estély tartott meg, a melyen már 150-nél többen lehettek. — Szép jelenet, tanulságos tapasztalat volt, hogy mindenki egyházunk és tanügyünk életkérdéseivel foglalkozott s a társaságos beszélgetések is mindig nemes, szent, fontos dolgok körül mozogtak. Ennyiben az idegen szemlélőre, vagy más hitfelekezeti emberre nézve nagyon komolynak és egyhangúnak tűnhetett fel ez az ismerkedési estély.

Kedden — azaz e hó 9-én — reggel nyolc órakor megkondultak az ev. ref. templomok tornyaiban a harangok s egybeolvadó harmonikus hangjaikra tömegesen vonult az áhítatos közönség az ó-templomi értekezleti isteni tiszteletre, mely a pár percig tartó második harangozás után fél kilenckor kezdődött. Az értekezleti gyűlés tagjai a főgymnasium tornacsarnokában gyülekeztek s együttesen onnan mentek át — a lelkészek palástosan — a közeli templomba.

Az istenitisztelek valóban építő, hiterősítő, mara-

dandó hatású volt. Bár a közönség minden talpalatnyi tért zsufolásig elfoglalva tartott, az értekezleti gyűlés tagjai, a számukra kijelölt padokban kényelmesen elhelyezkedhettek. Példás rend volt. Ki-ki érezte, hogy ünnepi szent hangulat szállotta meg a jelenlevőket. Megható, lélekemelő volt az együttes éneklés, kifogástalan az orgonakiséret, szabatos az intonálás, hatásos és gyönyörű a vegyes kar által remekül énekelt két szám. Tartalomdús, eszméletű, korszerű és sikerült alkalmi beszédet tartott Zsigmond Sándor esperes, egyházk. főjegyző 2. Kor. 10. 4. alapján, fejtegetvén, igazolván, hirdetvén, miszerint „a mi vitézkedésünknek fegyverei nem testiek, hanem Istennek ereje által erősek a nagy erősségeknek lerontatásokra.“ A közgyűlés emlékkönyvében annak idején nyomtatásban is meg fog jelenni a predikáció elő és utó-imádsággal együtt.

Nyomban az istenitisztelek után a város háza nagy dísztermébe vonultak a tagok óriási érdeklődő közönségtől kísérve. A hangulat ünnepélyes, komoly, méltóságtól jelleget folyton fokozódott. A tágas terem földszinti és karzati része nem volt képes befogadni a tagokat és résztvenni óhajtozókat, a kik legalább a megnyitás magasztosságának szemtanúi kívántak lenni.

A mennyire terünk engedi, megkíséreljük felemlíteni a jelenlevők közül a lelkészi és világi értekezleti tagok neveit s ha többen felemlítetlenül maradnak, annak oka csakis az, mert tudósítónk a nagy ember-tömegben nem volt képes teljes névsort összeállítani.

Ott voltak *lelkipásztoraink* közül Kiss Áron püspök, Szabó János, Széll Kálmán, Zsigmond Sándor, Szabó Károly, Nagy István, Sütő Kálmán, Görömbei Péter, Biki Károly, Szikszay Zoltán esperesek, Csiky Lajos, Dr. Erdős József theol. akad. tanárok, Erdélyi Imre ramocsaházi, Nagymáté Albert balkányi, Rác Gyula nagyhalászi, Fekete Gyula nagykikindai, Bakesy Gyula deceni, Hajdu Zsigmond püspöki titkár, Szűts Gábor tiszadadai, Páncél J. bánfalvai, Futó Zoltán szentesi, Szatmári Sándor érmihályfalvai, Szobonya József jármii, Bereck Sándor szegedi, Nagy Bertalan szkulyai, Jauza Vince klopódiai, Ungváry Gyula tamásdai, Győry József belényes-tárkányi, Kallós Tivadar beregszászi, Bélteki Lajos pocsjai, Makai Elek batizi, Simon Andor mezőtarpai, Végh József érsemlyéni, Nagy Dániel hajdú vámospércsi, Kódi Márton orosházi, Jászter József m.-jános, Tereh Gyula hódmező-vásárhelyi, Dombi Lajos gyulai, Garzó Gyula gyomai, Darabos Sándor békés-andrási, Oláh Antal öcsödi, Kutas Bálint törökszentmiklósi, Csák Emil ref. kovácsházai, Csécsi Miklós makói, Nagy Lajos felsőbányai, Sütő Áron gáti, Rác István szatmári, Nagy László nagy-ari, F. Varga Lajos majtisi, Szemes László jános (Bihar vm.), Onodi Sándor mezőgyáni, Bay József gyulavári, Böszörményi Lajos nagyszalontai, Bán József nagyzerindi, Sarkadi István kunhegyesi, Bagdi János anti, Szondy Géza szentleányfalvai, Sarkadi N. Imre tiszai, Bányai László bagaméri, Szabolcska Mihály temesvári, ifj. Szabó János körös-tarcsai, Budai János berek-böszörményi, id. Draskócy Lajos hódmező-vásárhelyi ág. h. ev., Lengyel Sándor csengeri, Soltész Elemér nagy-lányai, Paulai Viktor fugyivásárhelyi, Vigvári Mihály nagybereg, Lenc Géza tépei, Csoó Zsigmond t.-szalkai, Szabó András bereg daróci, Bartha József kishégányi, Szeremlei Sámuel, Papp Imre, Győrfi József hódmező-vásárhelyi, Bihari Lajos salánki, Bihari Gábor bunyaszegszárdi, Kozma Zsigmond mezőszasi Paulinyi Károly mezőberényi, Zoványi Jenő tiszai-földvári, Soltész László hajdú-szoboszlói rendes lelkipásztorok és értekezleti

tagok, a kiken kívül még több jelenlevő segédlelkész és lelkész-jellegű férfiú neveit lehetett volna följegyezniünk.

Világi buzgó hitrokonaink soraiból ott voltak gróf Degenfeld Schomberg József egyh. ker. főgondnokkal élükön id. gróf Ráday Gedeon, báró Thorockay Viktor főispán, Széll Farkas kir. ítélő táblai tanácselnök, dr. Bartha Béla akad. igazgató, dr. Hajnal István, dr. Imre József, dr. Baksa Lajos, Széll Ákos, Boros Benő, Oszváth Ferenc, dr. Szappanos Mihály, Hódy Mózes, Vekerdy József, Szilágyi László, Schwab János, továbbá helyből a városi törvényhatóság képviselője és a teljes presbyterium Juhász Mihály polgármester s egyházi főgondnok vezetése alatt, a főgymnasiumi tanári kar összes tagjai élükön Futó Mihály igazgatóval, a népiskolai tanítók testülete Tereh Gyula lelkészi felügyelővel s még számosan.

Ily nagy mérvű érdeklődés láttára emelkedett hangulat szállotta meg az egybegyűlteket s ünnepélyes csendben állott fel köztisztelt püspökünk, hogy a tanácskozást alkalmi beszéd kapcsán megnyissa Erről és a gyűlés lefolyásáról jövő számunkban.

(Folyt. köv.)

A hajdani diák tűzoltók találkozója.

Megtörtént október 7-ik napján. A mire 20 esztendővel ezelőtt elköteleztük magunkat, beváltottuk s Debrecen városa tanúja volt egy olyan ünnepélynek, melyhez hasonló rég nem volt s soká lesz falai között. — Fiait, gyermekeiket sereglettek össze... azok az egykori ideálisták, nemes lelkű ifjak, kik e város lakosainak vagyonát sárban, fagyban, hidegben, melegben, viharban, szélségekben éltek kockáztatásával oly sokszor védelmezték a pusztító tűzvészek ellen. Ezért levének édes gyermekeivé e nemes városnak. Az idő viharai ugyan rajtuk is nyomokat hagytak s nem azok többé, kik 20 év előtt voltak: de ime megmutatták, hogy emlékeik e város s ennek lakosai iránt nem változtak s a kik nehéz szívvél mondtak nekik búcsú Isten veled-et két decennium előtt: most örvendezve térének meg ide, hogy elhozzák magukkal 20 éves emlékeik virágait s oda kiáltásuk e város népének: „ime lásd meg: mi ma is hű fiaid vagyunk s e virágokat itt a te körödben óhajtottuk koszorúba fenni, — veled, közted akartuk e napot megünnepelni“.

És eljövének, ide zárandokoltak s eljöttek a régi gárda tagjai közül is többen... sokan résztvenni az ifjabb bajtársak szép ünnepélyén s igazán írja egyik laptársunk, hogy öröm volt nézni azt a díszes tábort, a közélet munkásainak azt az előkelő csapatát, mely még ma is büszke arra a szép emlékezetre, hogy valamikor a debreczeni diák tűzoltók gárdájához tartozott.

Vasárnap reggel 1/29 órakor a kollégium előtt gyülekeztek s onnan vonultak istenitiszteletra a nagytemplomba, hol a 20 év előtti elnök: *Bögös Lajos*, jelenleg esökmői lelkész tartott igazán remek egyházi beszédet Jakab 3, 11. alapján. Csak sajnálni tudjuk azokat, kik meg nem hallgatták. Pedig e jó s hűsége gyermekek talán egy kis rokonszenvet is megérdemlenek!!?

A megjelentek közül következőket sikerült feljegyezniünk:

A feloszlást kimondó tűzoltók közül: Bögös Lajos, Eröss Lajos, Gyüre László, Medgyaszay Gyula, Medgyaszay Miklós, Bay József, Nagy Elek, Magos György, Dicsőfi József, Dicsőfi Sándor, Bethlendi Sándor, Onodi

Sándor, Kalas István, D. Nagy Sándor, T. Nagy Lajos, Mácsai Sándor, Kriszton Sándor, Laczka Sándor, Sógor Endre, Vértesi Mór, Elek István, Erdős Ignác, Nagy József, Csáky János, Tóth Károly, Miskolczi László, Kalmár Ferenc, Szabó Imre, Berecky József, Bertalan Gábor, Leelössy István, Kovács Gyula (góbe), Major Gyula, Gaál László, d. Szabó József, Soós Lajos, Karácson Imre, Vince Ödön, Surányi Imre, Oláh Imre, Kovács Gábor, Rhénes Gyula.

Régi tűzoltók s a város és egyház ismertebb alakjai közül ott voltak ezeken kívül:

Kiss Áron püspök, Simonffy Imre polgármester, Kiss Albert, K. Tóth Kálmán, Nagy István (hegyközségi esperes), Bartha György, Bencs László (nyiregyházi polgármester), Nagy Lajos (nyiregyházi törvényszéki bírót), dr. Nagy Lajos, dr. Kocsár Gábor, dr. Nagy Sándor (csurgói ügyvéd és lapszerkesztő), dr. Benedek János, Elek Lajos, Csiky Lajos, Erdős Lajos, Tordai Gábor, Györy Lajos, Böszörményi Sándor (szalontai lelkész), dr. Cegléd Mihály, Malatinszky József, Papp Lajos, Kaszás József, Nagy József, Pincés János, Hajdú Zsigmond, Varga Lajos stb.

Ezeken kívül többen levelet vagy táviratot küldöttek s ez utóbbiak közül felemlítjük: Madarász Imre lelkész s országgyűlési képviselőt, Kósa Zsigmond szabadalmi bírót, Fekete Gyula Szakács István lelkészetet, Kurovszky Ferenc törvényszéki bírót, Pákozdy Lajos lelkészt stb.

Templom után a 20 év előtt megállapított programhoz híven a kollégiumi 5-ik terembe vonultak, hol az e közben előkerült szép piros selyem lobogó alatt a gyűlést elnök Bögös Lajos megnyitván, aztán tárgyalásra azonnal a főiskola tágasabb dísztermébe telepedtek át, hol a közgyűlésnek magvát azon felolvasás képezte, melyet a társulat egykori főjegyzője Dicsőfi József tartott az egylet feloszlásának történetéről s ennek 20 év előtt meg nem írható okairól. E felolvasás és a többi beszédek határozat folytán külön füzetben lesznek kiadva, ha akad elég előfizető!

Érdekes volt a kollégium udvarán tartott „botpróba“. Konstatáljuk, hogy a 20 év előtti nagy botos Vértesi Mór ma is úgy forgatta azt a darab fát, hogy arcának egy izma is alig rándult meg. Hasonlóképen Kalas István is. A többinek...? Mintha az ina egy kissé reszketett volna...! Node csak a gyakorlatlanság miatt!

Elhatározták azt is, hogy 10 év múlva újra összejönnek s erre a találkozóra az egyletnek nemcsak a feloszláskor működött, hanem valamennyi még életben leendő tagjait meghívják; végül, hogy külön ereklétárt létesítsenek az egylet vagyonához tartozott egykori felszerelésekből.

Két órakor társas ebéd volt a „Bika“ dísztermében, természetesen a legemelkedettebb hangulatban. Felköszöntöket mondtak: Kiss Áron, Bögös Lajos, Eröss Lajos, Csiky Lajos, Dicsőfi József, Simonffy Imre (rendkívül érdekes nyilatkozatot tett e tűzoltó egylet megszűnésének okairól, a mivel Eröss Lajosnak s Dicsőfi Józsefnek alkalmat adott az ismételt felszólalásra), Medgyaszay Miklós, ifj. Görömbei Péter (a mostani tanuló ifjúság részéről), Vince Ödön, Kovács Gábor és Végh József. Öröm volt hallani, szemlélni azt az erős összetartást, meleg hazaszeretetet, mely e lakoma hangulatát egész magasztossá fokozta.

Ebéd után Torday Gábor, mint egykori kántus prézes összeállította a régi kis kántust s elébb a „Tihanyi echót“, majd az Ernáni „Bor dal“-át adták elő oly

összevágóan és lendülettel, a mi mindnyájunkat meglepett. Visszaemlékezések, régi tréfák felelevenítése, megkapó epizódok tarkázták a mindvégig hangulatos lakomát, melynek gyönyörűségét nagyban fokozta a Rác Károly muzsikája.

Délután 5 órakor a Nagyerdőre történt „kifutás”, de csak kis gőzösön s este búcsú-lakomára gyűltek össze s ölekezések közt mondtak egymásnak „Isten hozzád”-ot a régi hű bajtársak a 10 év múlva bekövetkező viszontlátásig. * *

Válasz

„A szatmári ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése cikkeire.”

A „Debreceni Prot. Lap” szeptember 29-iki számában „a szatmári ev. ref. egyházmegye közgyűlése” cikket olvastam F. Varga Lajos egyházmegyei főjegyző aláírásával.

És, ha ezen közlemény, hivatalos címmel megtoldott aláírástól nem lett volna ellenjegyezve, hozzá sem szóltam volna.

De mert ezen, figyelmeztetésre szánt, hivatalos cím alatti közlemény utolsó passusa olyan eljárást tüntet fel, mely magán hordja a hivatalos titok megőrzésére kötelező kötelesség nem ismerését; mélyen bevág egy erkölcsi testület tekintélyébe; benyúlik a kormányzatra hivatottak tudásának mezejére, neki ront az oklevéllel szerzett tudomány keretébe eső lelkiismereti szabadságnak; ajtóstól rohan be egy lelkész, egy ember és családtag becsületébe, szó nélkül nem hagyhatom.

És miután kérdeznem sem kell, hogy van-e jogositva bármely ember arra, hogy egy, nyilvánosságra hozott 12 soros hirlapi közleménnyel — a való kiderítése, a bűnösség mérvének megállapítása, a bűnösség kimondása előtt feltörje a hivatalos titok borítékát; lekasabolja a testület s ennek kormányzatának tekintélyét; megtámadja az oklevéllel biztosított törvénytudás és lelkiismereti szabadságot; bevágjon a család becsületébe? Azt hiszem, hogy a felelet — legalább a tudással rendelkező s elbírálásra hivatottaktól — orbi et urbi az lesz, — hogy nincsen!

És, mert egy gyűlés munkakörének hirlapi közzététele csak számadás a nyilvánosság előtt arra, hogy a kormányzó testületben teljes komolysággal, ismereteknek, tapasztalatoknak, lelkiismereti szabadságnak, függetlenség megtartásának, érdekek mellőzésének, bosszú, harag, előzetes feltevés nélküli kihatásáról intéztek el a zöld asztalra felkerült ügyek, kinyilvánítása annak, hogy a kormányzó — mondjuk, egyházmegyei testület beillik, beválik azon más egyházmegyei kormányzó testületek körzetébe, melynek kiindulási pontja a Lex — végzáró és összekötő pontja a sine ira et studio lelkiismereti szabadság, nem pedig a kormányzó-testület tagjának megtámadása, jövőbeni cselekményének befolyásolása, jelenbeni véleményének indokolatlan felülbírlata, vagyok bátor felkérni a t. szerkesztő urat, hogy ez általánosságban felvetett tételekre eső megjegyzéseimnek tekintettel a jövőre, sziveskedjék helyt adni.

Egy tisztviselőnek akár foglaltatik hivatalos eskü formájában, akár nem, erkölcsi, társadalmi, emberbaráti kötelessége nézetem szerint az, hogy egy embernek állását kockáztató tények vagy feltevések vizsgálatát tárgyalását és épen zárt ülési kijelentéseket titokban tartson.

Egy egyházmegyei főjegyzőnek pedig az egyházi törvény 146. §-a elébe írja kötelességét. De annak egyik pontja alatt sem találok azon szabadosságot, hogy rá nem bizott hirlapi közléseket tegyen azért, hogy fentebb említettem többszörös kötelesség mellőztessék. És, ha mégis megtörtént, ez nem egyéb mint hivatalos bírálat, és mint a vizsgálat alatt levő ügynek olyan feltüntetése, mely által a vizsgálatra kiküldött irányítást nyerhet arra, hogy a hirlapi közlemény által megteremtett közvélemény mellett — az igazság keresése már felesleges. Hanem a jellem fokozatában kevésbé válogató és bosszútól vezérelt, alaptalan feljelentés túlzott adataira ütessék rá a bebizonyítottság pecsétje.

És az után!

Egy erkölcsi testület kormányzata oly magosan áll, hogy oda bizalmatlanságnak eljutni nem szabad. Hát még, ha azt a kormányzatot a közbizalom állította össze a — „primus inter pares” elvi álláspont mellett és azon „a priori” feltétellel, hogy ha netalán egyházi vagy személyi ügyek vettettek fel — némely piszokba fetregő társadalmi pariák által, a melyek, tapasztalatom szerint, nem ritkán, a felbujtásnál veszik kezdetüket, hogy, mondom, akkor ne az előzetes elítéléssel és a „felháborodás” kieroszakolásával összeállított csapdába tapostassék az, ki ellen még a bűnösség bizonyítékai nincsenek meg, mert a hasonlók tekintélyére árnyék borúl, hanem, hogy ha ellenbizonyítékok vannak, a valóságnak megfelelő adatok rendelkezésre állanak, a „hasonló utolsók” is tisztán maradva, a kormányzat tekintélyével vettessék vissza a rossz akarat koholmányára.

De, ha a zöldasztal piac és előtételek tanyája? Értékes árucikk benne csak a még be nem bizonyított vád. És nem a felett döbben meg a kormányzat, hogy a többiek közzül egy — rossz lelkiismereti tanácsolás után, közvetlen tudomás nélkül szerzett aláírások mellett mondva készített fertelmes vádakkal támadtatik meg, hanem előre elítéli a védelemre jogosultat, akkor ezen kormányzat iránt a bizalom elvész, tekintélyén nagy csorba esik még azokén is, a kiket — nem látván bebizonyítottnak a vád tételeit, nem érintett a többesben kifejezett megdöbbenés. A miből következik, hogy egyetlen főjegyző sincs jogositva megbízás nélkül, hirlapi nyilvánosságra hozni a testületi, s különösen zártülési tanácskozományt. És, ha tette? Kirombolta a tekintély árboját, sziklára vitte hajóját, túl lépett az egyházi törvény 146. §-ának rendelkezésén, s ha tudja, levonhatja a consequentiát annyival is inkább, mert szükkörre van szorítva a tudás mezeje, mivel kiviláglik a sorokból, hogy a kormányzat másként itélkezni nem is tud, ha csak a felvetett kérdésben, hirlapi közlés által teremtett közvélemény hatása alá nem tereltek vagy, olyan korlátoltság látszatát tünteti fel, hogy ennek nyomása alatt az egyesek felületessége is elő állhat.

Na de most!

Ugy a polgári téren, mint az egyházmegyei törvény 147. §-a a büntető bíróságok mellé vádhatóságot állít. Ezt itt az egyházmegyei közgyűlés bizalmával megtisztelőleg tölti be. Én úgy tudom, hogy ezen állás betöltésénél minden szavazó, tehát még a főjegyző is mérlegbe veti azt, hogy ezen állásra jelölt egyén, bír-e azon képességgel, hogy a felvetett és fegyelmi esetekben tiszta képet tudjon az adatok alapján szerezni? És megvan benne azon erkölcsi jellemvonás is, mely mellett minden érdektől eltekintve, lelkiismereti sza-

badságát megtartva, bosszú, harag nélkül a „jóhiszeműség teljességével” mondja ki a vádnak fentarthatóságát vagy elvetését. És megvan benne azon tudományos készség, melylyel mérlegelni tudja a bizonyítékok fokozatát, hogy adott véleményében, ne legyen tévútra vezetve a kormányzatnak ítélkezésre hivatott tagja még azon esetben sem, ha a foglalkozás ritkasága miatt valamelyik kellő gyakorlatot nem szerezhett volna.

És, ha ilyen jegyek alatt adta szavazatát a főjegyző is, — mint a közgyűlés egy tagja — a vádhatóság betöltésére, helyesen jár-e el bármely egyházmegyei főjegyző is, ha hivatalos címének fedele alatt nyilvánosan rugja oldalba a vádhatóságot és a kifejezés jellegét nem is említve, „botlásnak” nevezi azon véleményt, mely Dr. oklevéllel biztosított törvényismeret mellett és annak erős tudatában adatott, hogy a vád alaptalan, és talán kételyes lelkiismeretű tanácsra, tegyük fei, hogy még felbújtásra is lehetett erőszakosan összeállítva. Mely feltevés kitűnik onnan, hogy „a panaszlók törvényes eljárás alá vétele véleményezte:ett.”

Bizonyosan, tiszta képet mutatott tükörbe látott az a vádhatóság, s úgy látszik, hogy előtte a képnek háttere is megcsillant.

Ezen tételénél a közzétett bírálatnak nem szólaltam volna fel. Mert azt hiszem, hogy a vádhatóság nem zárkózik el a nem hivatott bírálatra adandó válasz elől. Nem szólaltam volna fel azért sem, mert a más idők, más emberek korszaka a túlzottság megelőzésével küszöbön áll. De, mert a kormányzatnak minden tagja ki leket téve — hasonló szabadsággal tett bírálat odadobásának, a tudatlanság fokozata mérlegelésének, lelkiismereti szabadságával tett vélemény fekezésének. válasz nélkül nem hagyhattam. Hiszen, ha ez így volna a kormányzás nem volna egyéb, mint a főjegyző hírlapi közléseivel zabolára fogott testület. Mely nem szabadulhatna ki a járatlan útra irányítás alól.

És ezt csakugyan sanálni kell.

Volna még egy passus, melynek megvilágításához valóban magas röptű gondolatra volna szükségem. hogy leírhasam azt a lelki fájdalmat, mely megrohanja az egyént, a papot, a családtagot akkor — ha a fertelem mezején szedett tövisből össze bogozott feltevések, — mondjuk vádak alól azért nem lehet kiemelkedni, mert a megbizatlanul teremtett közvélemény túlsúlylyal dobátik reá, s kivonszolják azon padra, melynek egyik végén a kenyér, másikon a család nyomorúsága középen a papi tisztesség és becsület van elhelyezve.

Ehez nem szólok. Mert azt értem, hogy a kulturális képesség, a színészet, az irodalmi munkálat, a költészet, kifejezést adhat a fájdalomnak, megdicsérheti a nemes törekvést, ostromozhatja a kifogásolt cselekményeket, más jövő és korszak teremtésére buzdíthat. de az, hogy miként van joga bárkinek is, hivatalos cím alatt, teljesen bizonyítatlanul egy másik egyén kárára közvéleményt teremteni? Ez előttem homályos!

Talán ez még sanálandóbb lenne!

Kijelentem végül, hogy ez alkalommal jelen véleményem nyilvánítása minden személyi vonatkozást nélkülöz. Észrevételeim egyedül a közlés minősége és módozatára tartoznak.*

Szabó Zsigmond,
egyh. m. tanácsbíró.

* Kiadtuk e cikket, először azért, mert igazságszeretetünk ezt parancsolta; másodszer azért, mert az ügyet, a melyről itt szó van, nem ismerjük s még csak a látszatát is kerülni akar-

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő egyházak történetéhez.

82. Pótadatok a belényes-ujlaki ev. ref. egyház történetéhez.

(Folytatás.)

„A belényes-ujlaki mester fizetése.”

1°. Minden ágytól 17 poltura. 2°. fél véka buza. 3°. egy negyedrésztengeri. 4°. fél szekér fa. 5°. buza és tengeri vetés, melyet megszántanak, elvetnek, felaratnak, be is hordanak. 6°. Gyermektanításért didactrum a Cónoni szerint. Az Abécés sillabizálókól 8 poltura, jó olvasótól 8 garas. Könyvnelkülit, Kátét, Historiát Zsoltárt tanulótól 2 márvás. Jó declinistától stb. 3 de-uár. Minden gyermek után fél márvás. Minden gyerekért egy tsirke.”

Az új lelkészi díjlevél.

„Díjlevél. A kellő bélyegű első példány eredetivel bemutattatott 1891. május 27-én. Szirmay. A belényes-ujlaki egyház lelkészi állomásának évi rendes javadalmazásáról nevezett egyház presbyteri jegyzőkönyvének 1—1891. szám alatti határozata alapján s értelmében 1. készpénzfizetés évnegyedenként előre fizetve 50 frt, 2. 32 köből buza kézi rostával megrostálva 176 frt, 3. 32 köből tengeri 5 frtjával (a buza 5 frt 50 krajcárjával) számítva 160 frt, 4. 30 köbméter fa beszállítva 60 frt, 5. két köblös föld tiszta haszna 3460 □ öl 40 frt, 6. 10 vékás kaszálló tiszta haszna 3330 □ öl 30 frt, 7. Egy vékás kenderföld tiszta haszna 10 forint. 8. A házitelek tiszta haszna 10 forint. 9. A földek megmunkáltatásának váltásdíja 68 forint. 10. Stóla a ft. egyházkerület rendelete szerint 60 frt, egész összeg 660 frt. Jegyzet, ezen díjlevelet elfogadó lelkész kötelessége egyházi törvényeink szerint a lelkészi teendőket végezni. Kelt Belényes-Ujlakon, 1891. március. Sipos János ev. ref. lelkész. Kiadta a fentidézett jegyzőkönyv alapján Sipos János egyházi jegyző, id. Molnár Mihály gondnok. P. H. Balog Imre mk, Bálint József mk, presbyterek. 104/1891. Megerősített a tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek 1891. május 23-án Debrecenben tartott közgyűlésében. P. H. Kiadta Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző.”

Az új tanítói díjlevél.

„Díjlevél. A kellő bélyegű első példány eredetivel bemutatott 1891. május 27. Szirmay. A belényes-ujlaki egyház tanítói állomásának évi rendes javadalmazásáról, a nevezett egyház presbyteri jegyzőkönyvének 1/1891. szám alatti határozat alapján, s értelmében. 1. Készpénz, évnegyedenként előre fizetve 60 frt 2. 18 köből buza, kézi rostával megrostálva, 5 frt 50 krtól számítva köblét 99 frt. 3. 18 köből tengeri 5 frtjával 90 frt. 4. 20 köbméter fa beszállítva 40 frt. 5. 6 vékás föld 1600 □ öl tisztahaszna 15 frt. 6.

juk annak, mintha mi ebben akár pro. akár contra állást foglaltunk volna. S kiadtuk végre harmadszor azért, mert bárkiről legyen szó, még ha nem lelkésztársunk volna is az mindig örülünk azon, ha a keserűből is édes jön ki. Mindössze is annyit jegyzünk hát itt meg, hogy az efféle tudósításokba a dolog természetéből kifolyólag mindig csak a privát ember szól, még akkor is, ha az véletlenül főjegyző s a mit ír — egyénileg felelős azért. Ugyanazért e szempontból szeretjük elbírálni F. V. L. tisztelt barátunk különben is rövid s egész általánosságban minden név említése nélkül tett megjegyzését is. Különben is hisszük hogy ő, ebbeli meggyőződésének bátran kifejez-st adott már ott a gyűlésen is, a mihez feltétlen joga volt.

Szerk.

$\frac{1}{2}$ vékás kenderföld tiszta haszna 3 frt. 7. Telek tiszta haszna 8 frt. 8. Stóla az e. ker. rendelete szerint 20 frt. Jegyzet. E díjlevelet elfogadó tanító kötelessége a b.-ujlaki ev. ref. vegyes iskolában 4, esetleg 6 osztályt tanítani az egyh. ker. tanterv szerint. Kötelessége a vasárnapi és hétköznapi isteniszteletek alkalmával az énekvezérei teendőket teljesíteni. Úrvacsora osztás után egyházi beszédet olvasni. Kelt Belényes-Ujlakon 1891. márc. P. H. Sipos János ev. ref. lelkész. Kiadta a fentidézett jegyzőkönyv alapján Sipos János egyházi jegyző, id. Molnár Mihály gondnok, Balogh Imre, Bálint József m. k. presbýterek. 104—1891. Megerősített a tiszántúli ev. ref. egyházkerületnek 1891. május 23-án Debrecenben tartott közgyűlésében. P. H. Kiadta Tóth Sámuel egyházkerületi főjegyző.

Sipos Sámuel,
ev. ref. lelkész.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Főtiszt. és méltós. Kiss Áron** püspök úr tegnap Budapestre utazott, hogy a magyar országgyűlés főrendiházának mai ülését, mint korelnök megnyissa. E nagyérdéki történelmi momentumot, melyben lehetetlen újabb zálogát s megnyilatkozását nem látnunk az aggastyán főkormányzót áldásteljes hosszú életén át szakadatlan kísért isteni gondviselésnek, jól eső örömmel jegyezzük föl, hogy ez alkalommal is kifejezést adhassunk ősz püspökünk személye iránt táplált odaadó ragaszkodásunknak. Hordozza őt, mint eddig, ezután is sasszárnyakon az isteni kegyelem, hogy magyar reformált egyházunk történelmével oly szorosán összeszővődött életéből még nagyon sok áldás fakadjon s áradjon anyaszentegyházunkra, debreceni főiskolánkra s édes magyar hazánkra.

— **A tiszántúli ev. ref. tanáregyesület** folyó 1900—1-ik tanévre szóló Évkönyve, mely a mezőtúri közgyűlés és vallástanári szakértekezlet jegyzőkönyveit, felolvasásait, előadásait foglalja magában, most van sajtó alatt s még e hó folyamán megküldetik a tagoknak. Az Évkönyv ezúttal, a központi választmány határozata folytán, a legközelebbi közgyűlés helyén, Mezőtúron levő főgymn. homlok- és alaprajzát is hozni fogja rövid, tájékoztató leírás kíséretében. A központi választmány ily módon az egyesület Évkönyvében kerületünk, sőt, ha az egyesület kiszélesedik, a mi felettébb kívánatos és a mire törekednünk is kell, más kerületbeli ev. ref. középiskoláink képét és leírását is sorban hozni fogja. Középiskoláink már többnyire új, modern épületek pompás berendezéssel és felszerelésekkel. Ezeknek megismertetése és képekben megörökítése tehát annyival inkább helyén van az egyesület Évkönyveiben, mert 22 évi működésével kétségkívül hozzájárult gymnasiumaink kifejlesztéséhez és kiépítéséhez. Örömmel és büszkeséggel eltelve mutatja be ennél fogva az egyesület a középiskolai tanügy pompás palotáit. Ezzel kapcsolatban említjük meg, hogy a központi választmány a közgyűlés határozatainak foganatosítását munkába vette, így mindenekelőtt egy a VIII. gymn. o. számára irandó magyar törté-

nelmi tankönyv iratása érdekében illetékes egyének-nél puhatolódzik; a pályakérdésekre pedig, melyek széles körűknél s temérdek fáradságot és munkát igénylő voltuknál fogva a pályadíjjal nem állanak arányban, megkéri a pályadíjat megajánlott testületeket (debreceni ev. ref. egyház és máramaros-szigeti igazgató-tanács), hogy bizza meg a központi választmányt újabb és megfelelőbb pályakérdések kitűzésével. A vallástanárok szakértekezletének javaslatai szerint esetleg megkívántató teendők megállapítását egy későbbi gyűlés tárgyaúl hagyta fel a központi választmány.

— **A tiszáninneni ev. ref. egyházkerület** szept. hó 30, okt. 1—2. napjain, a borsodmegyei Boldva községben tartotta őszi közgyűlését. Gyűlésen politikailag is fontos nyilatkozatokat tettek: *Kun Bertalan* püspök, de főként *Bernáth Elemér* világi elnök, h. főgondnok, *Ragályi Béla* f. borsodi és *Komjáthy Béla* ungi gondnokok. E nyilatkozatokra nem terjeszkedünk ki, mert bővebben tárgyalták a napi lapok. A közgyűlés lelkészavatással kezdődött, 17 ifjú lelkészt szenteltek föl a *Fejes István* módosította szertartás szerint. (Ebben is jó volna már egyetértésre jutnunk és nem különöznünk kerületenként.) Két fontosabb ügy került a közgyűlésen szőnyegre. Egyik a *felső-borsodi egyházmege ismert felirata* a kath. ultramontán fészkelődések megakadályozása tárgyában. A feliratot vita nélkül fogadta el s terjeszti fel a konventre a közgyűlés. Im a kuruc egyházkerület, mint a világi elnök mondá: most is hü maradt magához. — A másik fontos ügy volt a *sárospataki főiskola versenyképessé tételének kérdése*, melynek kapcsán újra felvetett a kérdés: kell-e államsegély a főiskolának vagy nem? Hosszas vita folyt felette, de a hangulat — amint gondolni lehet — az autonomista, tehát államsegélyellenes szónokok részén volt. Végre is szavaztak. Az államsegély ellen 49-en, mellette 11-en. Nagy a különbség, de nekünk úgy tetszik mégis, mintha az ezen kérdésben történt multkori szavazat óta megszaporodtak volna az államsegély hívei. Egyébiránt a főiskola igazgató és gazdasági tanácsa, a mennyiben azt a Vay-Mocsáry alap természetét megengedi, a főiskola épségét megóvó, célszerű javaslatot dolgozott ki, a mely ha keresztül vihető és általa a főiskola versenyképessé tehető akkor kár volna csakugyan az államhoz fordulni. E szerint a határozattá emelt javaslat szerint a sárospataki tanárok fizetése egyelőre a következőleg állapítatik meg: az akadémián kap minden tanár 3400 korona törzsfizetést, 600 kor. lakbért, a gymnasiumban 2400 kor. törzsfizetést, 600 kor. lakbért. A korpótlék marad az eddigi 200 kor. s elvi határozat mellett később rendeztetik majd úgy, mint azt a tanári karnak lapunkban is közölt memoranduma proponálta. E javaslatnak, mely egészben a *Fejes István* eszméét valósította meg, elfogadása után az a meglepetés érte a közgyűlést, hogy az elnökség felolvastatta a gyűlésen meg nem jelent Fejesnek, a főiskola algondnoki állásáról való lemondó levelét. Természetesen nem fogadták el, hanem valósággal tüntettek a szeretetben, a bizalomban és az elismerésben Fejes mellett. Maga a *Sárospataki Lapok* zengi panegyrikonját, holott annak idején a Fejes támadásával szemben egyetlen szava sem volt. Ezt nem szemrehányásképen, hanem csak mint feltűnő jelenséget említjük meg. A kerületi közgyűlésnek jelentősebb momentuma és tárgya ezután nem volt.

— **A nagykarolyi egyházmege közgyűlése** Mátészalkán szept. 26-án. Segesváry József esperes imája s Domahidy Elemér gondnok rövid beszéde után

kezdését vette a 22 rendes és 7 bírósági ügy letárgyalása. Főbb mozzanatok voltak: az esperesi időközi jelentés kapcsán Szarka Károly ó-apáti megválasztott lelkész bemutatása. Tanügyi bizottság jelentése az iskolák osztályozásáról időkimelés végett nem olvastatott fel, hanem egész terjedelmében a jegyzőkönyvben kinyomatattik. A szatmári ev. ref. felsőbb leányiskola segélyezése — miután az egyházmegye lélekszám utáni adóval túl van terhelve, — társadalmi utra tereltetett, olyképen, hogy a lelkészek buzgólkodjanak segélygyűjtésben, a nemes célú intézmény számára, egyttal az egyházak is járuljanak hozzá erejükhez kép st annyira, hogy az összes segély a lélekszám utáni 1 krt legalább is elérje. Az orsz. szeretetházra vonatkozólag az egyházmegye már régebben nyilatkozván, újabb határozat szükségére fenn nem forgott. Lelkészi könyvtár egyházmegyénkben pár évvel ezelőtt létesülvén, az 1900. e. ker. 18. sz. végzést megelőztük. Vakok intézetét segélyező orsz. egyesület részére 40 korona szavaztatott meg a közpénztár terhére. Zsinati törvények revideálására két elnökön kívül Lövey Pál, Vityi Bertalan, Havas Gyula, Ilosvay Aladár, Földváry Sándor és Kacsó Károly küldettek ki. Segélyért beadott kérvények kivétel nélkül pártolólag felterjesztettek. A gondnoki számadások mikénti elkészítéséről beadott indítvány visszatétt egy mintaszámadás becsatolása végett. Elvi jelentőségű az egyházmegye állá-foglalása a külbirtokosok megadóztatására nézve, a mennyiben az egyh. törv. 247. §-át úgy értelmezte, hogy a 25% nem az illető állami adója után róható ki és csakis az egyház pénztára javára, de csakis oly egyházakban, hol több iskola van. A bírósági ügyek is, — melyeknek előadójok jelen volt, — ebéd előtt letárgyaltak. Sajnos, a vizsábályozási költségek több egyházban újra per tárgyat képezik s fenyegetik a gyülekezetek bekéjét. A közebed — re bene gesta — vidám hangulatban fogyasztotta el. Berey József.

— **A h.-bőszörményi ev. ref. gymnasium tanárkara** és ifjusága f. hó 6-án az aradi vértanúk halálának évfordulója alkalmából gyászünnepélyt rendezett a következő programmal: 1. Délelőtt 8 órakor megjelent az ifjuság a tanárkar vezetése alatt a Kosuth-téri ev. ref. templomban, hol alkalmi imát mondott Molnár Vincze időszaki lelkész. 2. d. e. 9 órakor a gymnasium tornacsarnokába vonult, hol a) az ifjusági énekkar elénekelte a Hymnuszt, b) Alkalmi költeményt szavalt: Bertalan Imre VI. o. tanuló, c) Alkalmi beszédet mondott: Molnár István tanár, d) Rachel siralmát szavalta: Ertsey Ernő VI. o. tanuló, e) Záradékal az ifj. énekkar előadta a „Szózatot“.

— **Szászok adománya a Nagy-Enyeden felállítandó Bethlen Gábor-szoborra.** A Magyarország erdélyi részeiben levő ág. ev. (szász) országos egyház nagy-szebeni tanácsa dr. Müller Frigyes püspök aláírásával — Bethlen Gábor fejedelem nagy érdemét méltányoló megleghangu átiratban — értesítette a szobor végrehajtó bizottságát, hogy a szobor alap javára 200 koronát szavaztak meg. E külön dicséretre nem szoruló hazafias nemes tett önmagát dicséri. Megjegyezzük, hogy a brassói szász ág. ev. egyházközség már korábban szintén 50 koronát küldött a szobor-alap javára.

— **Orvosi nyilatkozat a tanulók szellemi túlterhelése kérdésében.** A túlterhelés na irenden lévő kérdéséhez szól dr. Lenk Gusztáv, Jász-Nagykun-Szolnok vármegye t. főorvosa, ki a szolnoki ev. ref. egyház presbyteriumának is tagja, abban a közegészségügyi jelentésben, amelyet a fentebbi vármegye nép-

iskoláinak állapotáról a közigazgatási bizottság elé terjesztett s a melyet e bizottság tájékoztatás és állandó figyelembe vétel végett az összes illetékes tényezők számára körrendelet alakjában kiadott és megküldött. Hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye ily behatóan foglalkozik a tanügyi kérdésekkel, s igyekszik az iskolákat minden tekintetben és mindenütt a kor színvonalára emelni, abban főrésze van Eötvös K. Lajos kir. tanfelügyelőnek, akinek ügybuzgó tevékenységét és szervező képességét még debreceni működése idejéről igen jól ismerjük. Az ő fáradoztatásának köszönhető, hogy Jász-Nagykun-Szolnok vármegye említett főorvosa útján a népiskolák állapotát közegészségügyi tekintetben megvizsgáltatta és alapos bírálat tárgyává tette. A rendkívül tanulságos, szakszerű és eredményében mindenesetre üdvös főorvosi jelentésből kívánatosnak tartjuk a szellemi túlterhelés aktuális kérdésére vonatkozó felettébb érdekes sorokat reprodukálni, annyival inkább, mivel nálunk eddig még az orvosok e kérdéstől távol tartották magukat, holott az nemcsak a tanfőfiakat, hanem őket is közelről érdekli. A dr. Lenk Gusztáv nyilatkozata ez: Nem lehet elzárkózni egy nagy és közegészségi tekintetben fontos momentum előtt, mely a növendékek testi, értelmi és lelki fejlődésében káros hatást okoz, s ez az, hogy úgy a kisebb gyermekek, mint a nagyobb növendékek tul vannak halmozva tantárgyakkal és különösen tanórákkal. Ha körültekintünk a társadalomban, mindenütt tapasztaljuk, mily iszonyu mértékben terjednek az agybántalmak, az idegesség, a beteges tulizgatottság, az értelmi erő gyöngülése, az ideges érzékenység, a képzelgés tultengése, általában a neurasthenicus tünetek. A test hanyatlását a lélek hanyatlása nyomon követi. Azon segíteni kell, hogy a gyermekek túlterheltsége megszűnjék. A könnyítés a tanórákon eszközölhető. A gyermek most csaknem az egész napját iskolában tölti és ahelyett, hogy a szabad levegőn kipihenné az iskola semmiesetre sem jó légkörében szerzett testi fárada mait, otthon megint tanuláshoz kell fognia, hogy a kiszabott leckét holnapra megírja vagy megtanulja. Így telik el egész napja, holott a tanítónak arra kellene törekednie, hogy az iskolában végeztessen el a gyermekekkel a sok tanóra alatt mindent és ne terhelné őket még házi feladatokkal is. — Tudom — írja végül az említett főorvos — hogy ezek már több ízben megvitatott körülmények s némi tekintetben már ily irányban rendeletek is történtek, de miután nem tapasztalom, hogy ezeknek eredményök is volna, azért tartottam szükségesnek ezen körülmények felemlítését, s ajánlom megszivvelését és az évi jelentés alkalmával a kormány elé terjesztését. Gutta cavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.

— **T. előfizetőink közül azokat, a kiket illet tekintettel az év végének közeledésére, kérjük, hogy legyenek szivesek a lap előfizetési árát beküldeni.**

— **Fertőző betegségek ellen,** melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szives figyelmét a „Kristály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

Szerkesztői üzenet.

J. Z. Sámson. Reformpártinak szóló válaszát térszüké miatt csak jövő számunkban hozhatjuk.

TARTALOM - JEGYZÉK: Harcias hangok. Gulyás Lajos. — Egyház és haza. Juhász Sándor. — T á r c a: Az emberről. Dr. Erdős József. — T a n ü g y: Egy kis hangulat és az iskolák államosítása. Sinka Lajos. — Iskoláink államosításának kérdéséhez. Ifj. Lánzy József. — K ö z l e t ü n k: Az egyházi takarékmagtárakról. Darsi Bertalan. A tiszántuli ev. ref. egyházkerületi egyházi értekezlet közgyűléséről. ☉ — A hajdani diák tüzoltók társasága. *.*. — Válasz a szatmári ev. ref. egyházmegye őszi közgyűlése cikkeire. Szabó Zsigmond. — A d a t o k: a tiszántuli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez. Pótdatok a belényes-ujlaki ev. ref. egyház történetéhez. Sipos Sámuel. K ü l ö n f é l é k: Szerkesztői üzenet.

kerül be; úgy hogy a mezősassi ev. ref. egyház *második osztályu.*

Megválasztott lelkész állomását az 1901. évi április 24-ikén tartozik elfoglalni.

Pályázni kívánók, törvényszerű minősítvény-nyel és szolgálati bizonyítvánnyal felszerelt pályázati kérvényüket Széll Kálmán ev. ref. espereshez Nagy-Szalontára (postahely) f. évi *november első napjáig* küldjék be.

Debreczen, 1900. október 6.

Kiss Áron,
ev. ref. püspök.

Felelős szerkesztő: SASS BÉLA.

Szerkesztő-társ: Eröss Lajos.

Pályásati hirdetés.

A nagyszalontai ev. ref. egyházmegyében levő *mezősassi* ev. ref. egyház *lelkézi állomására*, melynek évi javadalma lakáson és házikerten kívül, egyházhatósági megállapítás szerint 2020 korona; mely összeg 320 korona készpénzből, 50 hectoliter kétszeres búzából, 50 hektoliter árpából, 24 kat. hold föld haszonélvezetéből, 6 öl kemény tüzi fából és stoláreből

A *karászi* lemondás folytán üresedésbe jött lelkézi állomásra, melynek javadalma 48 hold föld, szántás-váltság 130 korona, mintegy 35 köböl párbér és a kilátásba helyezett 453 kor. congrua, pályázat hirdettetik. Az egyház IV. osztályu.

A pályázati kérvények f. év november 5-ig adandók be Görömbei Péter espereshez Nagy-Kállón.

Debreczen, 1900. okt. 8.

Kiss Áron,
püspök.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántuli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hos-zu sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsék meg azt a kitünő hírnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulaszták el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruház-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szolidaritásnak, olesóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában, mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olesóság, tartósság és csinosság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántuli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmökbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközöketnek.

Pontos címre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!